

Tilintarkastajien näkemyksiä ilmiantovelvollisuudesta

Anna Lähde

Tekijä Anna Lähde	
Koulutusohjelma Liiketalous	
Opinnäytetyön nimi Tilintarkastajien näkemyksiä ilmiantovelvollisuudesta	Sivu- ja lii- tesivumäärä 37 + 1
<p>Opinnäytetyöni aiheena on tilintarkastajien näkemyksiä ilmiantovelvollisuudesta. Tutkimustyö on toteutettu keväällä 2015 ja sen tavoitteena oli selvittää mahdollisen voimaantulevan lakimuutoksen kannatus tilintarkastajien keskuudessa sekä selvittää erilaiset lakimuutoksen vaikutukset.</p> <p>Tämän opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa on kerrottu tilintarkastajan tehtävistä sekä esitetty lakiesityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset. Myös lain tuoma muutos nykyiseen tilintarkastuslakiin on otettu esille.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Vastaukset kerättiin sähköpostitse haastatteluomakkeella, johon oli laadittu avoimia kysymyksiä, jotta vastaajat saivat jäsentää vastauksiaan omaehtoisesti. Näin varmistuttiin siitä, ettei vastauksista jää mitään olennaista pois, ja että vastauksista voisi tulla esiin yllättäviäkin mielipiteitä. Kyselyyn vastasi kaikkiaan seitsemän tilintarkastajaa.</p> <p>Tuloksista kävi ilmi, että tilintarkastajat vastustavat esitettyä lakiehdotusta, joka toisi heille ilmoitusvelvollisuuden tilintarkastuksen aikana ilmenneistä säännösten tai määräysten vastaisuuksista. Esitetyllä lakiehdotuksella tulisi olemaan kauaskantoiset seuraukset liittyen tilintarkastajan työhön. Tulokset osoittivat, että muun muassa suhde tilintarkastajan ja asiakkaan välillä tulisi muuttumaan lakiesityksen myötä ja näin ollen myös koko tilintarkastuksen luonne muuttuisi ratkaisevasti.</p>	
Asiasanat Tilintarkastus, tilintarkastuslaki, tilintarkastajat, salassapitovelvollisuus	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen tavoitteet	1
1.2	Tutkimuksen rakenne.....	2
2	Tilintarkastajan tehtävät	4
2.1	Ammattieettiset periaatteet.....	5
2.2	Tilintarkastusvelvollisuus.....	6
2.3	Raportointivelvollisuudet	7
2.4	Säännösten tai määräysten vastainen menettely tai sellaisen toiminnan epäilyn ilmeneminen.....	8
2.5	Riippumattomuus	8
2.6	Salassapitovelvollisuus	10
2.6.1	Salassa pidettävät tiedot	11
2.6.2	Poikkeukset salassapitovelvollisuuteen	12
2.7	Tilintarkastajan vastuu	14
3	Lakiesitys ilmiantovelvollisuudesta	17
3.1	Lakiesityksen tavoitteet ja keskeisimmät ehdotukset.....	18
3.2	Lakiesityksen vaikutukset.....	19
3.2.1	Taloudelliset vaikutukset	19
3.2.2	Vaikutukset viranomaisten toimintaan	20
3.2.3	Yhteiskunnalliset vaikutukset	20
3.3	Lain voimaantulo	21
3.4	Muutos nykyiseen tilintarkastuslakiin.....	21
4	Tutkimusmenetelmä	23
4.1	Aineiston keräysmenetelmä	24
4.2	Kyselyn suoritustapa ja toteutus.....	25
5	Tutkimustulokset	27
5.1	Haastattelun tulokset.....	27
5.2	Tulosten yhteenveto.....	32
6	Pohdinta.....	35
6.1	Tutkimustulosten reliabiliteetti ja validiteetti	35
6.2	Opinnäytetyön ja oman oppimisen arviointi	36
	Lähteet	37
	Liitteet.....	38
	Liite 1. Haastattelukysymykset	38

1 Johdanto

Opinnäytetyöni käsittelee tilintarkastajien salassapitovelvollisuutta ja ilmiantovelvollisuutta säännöstenvastaisuudesta. Eduskunnan valmistelemissa laissa, jonka oli tarkoitus tulla voimaan 1.1.2015 (Suomen tilintarkastajat 2015) oli tarkoitus määritellä tilintarkastajan tehtävää. Uuden säännöksen tavoitteena oli harmaan talouden ja lainvastaisen toiminnan torjunta sekä terveen kilpailun tukeminen. Lakimuutoksen käsittely on toistaiseksi keskeytetty ja lakihankkeen käsittelyn jatkamisen ajankohta on vielä epäselvä (Suomen tilintarkastajat 2015). Aiheen tutkimus vahvistaa omia ennakkokäsityksiä lakimuutoksesta ja selvittää lakiesityksen vaikutuksia.

Lakimuutoksella ilmiantovelvollisuudesta on tarkoituksena luoda organisaation johdolle kannustin korjata tilintarkastuksessa ilmennyt moitittava menettely oma-aloitteisesti. Ilmiantovelvollisuudella tarkoitetaan sitä, että tilintarkastajan olisi ilmoitettava tarkastuksen aikana ilmenevistä sääntöjen ja määräysten vastaisesta menettelystä ensin tarkastuksen kohteena olevalle organisaatiolle. Havainnoista sääntöjen vastaisesta menettelystä tulisi ilmoittaa myös viranomaisille, jos tilintarkastuksen kohteena oleva organisaatio ei kehoituksista huolimatta korjaa tilintarkastuksessa ilmenneitä sääntörikkomuksia omatoimisesti. Vähäisistä sääntörikkomuksista ei tarvitsisi ilmoittaa, vaan ilmiantovelvollisuus koskisi ainoastaan selkeitä sääntörikkomuksia. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015.)

Valitsin opinnäytetyöni aiheen sen mielenkiintoisuuden vuoksi. Minusta tuntui mielenkiintoiselta selvittää, mitä mieltä tilintarkastajat ovat ilmiantovelvollisuudesta ja mitä vaikutuksia mahdollisella lakimuutoksella voisi olla. Ennen tutkimusta minulla oli mielikuva, että ilmiantovelvollisuus on saanut vastustusta tilintarkastajien keskuudessa, muun muassa siksi, että se voisi vaarantaa heidän riippumattoman roolinsa. Näin ollen asiakkaan ja tilintarkastajan välinen suhde voisi muuttua olennaisesti. Aihe oli tarpeeksi haastava, en juuri-kaan tiennyt aiheesta ennen opinnäytetyön tekemistä. Motivaationi säilyi koko opinnäytetyöprosessin ajan. Työn mielenkiintoisuuden vuoksi tutkimuksen kirjoitustyö ei missään vaiheessa tuntunut työltä.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tavoitteenani on tutkia lakiehdotuksen kannatusta tilintarkastajien keskuudessa sekä tutkia lakiesityksen mahdollisia vaikutuksia. Tutkimustyöllä pyritään löytämään vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

1. Mikä on tilintarkastajien näkemys esitetystä lakiehdotuksesta liittyen ilmiantovelvollisuuteen?
2. Miten ilmiantovelvollisuus vaikuttaisi tilintarkastajien työhön?
3. Miten tilintarkastajat suhtautuvat ilmiantovelvollisuuteen?

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Vastaukset kerättiin sähköpostitse haastattelulomakkeella, johon oli laadittu avoimia kysymyksiä, jotta vastaajat saivat jäsentää vastauksiaan omaehtoisesti. Näin varmistuttiin siitä, ettei vastauksista jää mitään olennaista pois, ja että vastauksista voisi tulla esiin yllättäviäkin mielipiteitä.

Tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti se, että halusin tutkimustyöhöni enemmän laadullisia kuin määrällisiä vastauksia. Haastatteluvastausten määrä oli varsin pieni, mutta pyrkimyksenä oli analysoida vastauksia mahdollisimman tarkasti, joten vastausten määrällä ei niinkään ollut olennaista merkitystä. Haastattelukysymykset lähetettiin satunnaisesti valituille tilintarkastajille sähköpostitse. Tutkimukseen valittujen edellytyksenä oli, että tilintarkastajat olivat joko KHT-, HTM- tai JHTT- tilintarkastajia. Alueellisten näkemyserojen välttämiseksi haastatteluun valittiin tilintarkastajia eri puolilta Suomea. Näin ollen tilintarkastajien maantieteellisellä sijainnilla ei ollut tähän tutkimukseen lainkaan merkitystä.

Teoriaosuuden aineisto perustuu pääosin lainsäädäntöön, joten aineistona on käytetty pitkälti tilintarkastuslakia sekä Hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi tilintarkastuslain muuttamisesta 212/2014. Myös kirjallisuutta ja jonkin verran internetistä löytyvää materiaalia on käytetty aineistona.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Opinnäytetyön ensimmäisessä luvussa on johdanto. Sen tarkoituksena on johdatella lukija tutkimusaiheeseen. Johdannossa on lyhyesti esitetty tutkimuksen tausta, teoreettisen osuuden sisältö ja tutkimusmenetelmän valinta perusteluineen. Johdannossa on esitelty myös tutkimuksen tavoitteet ja rakenne.

Tutkimustyön toinen ja kolmas luku muodostavat tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Tutkimuksen alaongelmat on muodostettu viitekehystä apuna käyttäen ja sen pohjalta on muodostettu tilintarkastajille laaditut haastattelukysymykset. Tutkimustyön teoreettinen osuus muodostuu tilintarkastajan tehtävistä ja lakiesityksestä ilmiantovelvollisuudesta. Viimeisenä teoriaosuudessa on esitetty lakiesityksen tuomat muutokset nykyiseen tilintarkastuslakiin.

Luvussa kaksi on esitetty tilintarkastajan tehtävät, ammattieettiset periaatteet, tilintarkastusvelvollisuus ja raportointivelvollisuudet. Lisäksi toisessa luvussa käydään läpi tilintarkastajan riippumattomuus, salassapitovelvollisuus ja poikkeukset salassapitovelvollisuuteen. Myös säännösten tai määräysten vastainen menettely tai sellaisen toiminnan epäilyn ilmeneminen sekä tilintarkastajan vastuu on esitetty luvussa kaksi.

Tutkimustyön kolmas luku muodostuu lakiesityksestä ilmiantovelvollisuudesta. Luvussa kolme on esitetty lakiesityksen tavoitteet ja keskeisimmät ehdotukset sekä lakiesityksen vaikutukset. Vaikutukset on jaoteltu alaotsikoittain taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin vaikutuksiin sekä siihen, mitä vaikutuksia lakiesityksellä on viranomaisten toimintaan. Luvussa kolme on esitetty myös ehdotetun lain voimaantuloa koskeva käsittely. Viimeisenä luvussa kolme selvennetään lukijalle lakiesityksen tuomat muutokset nykyiseen tilintarkastuslakiin.

Neljännessä luvussa on kuvattu opinnäytetyön empiirisen osuuden kulku. Tutkimustyön empiirinen osuus koostuu tutkimustyön menetelmän valinnasta ja siitä, miten aineistoa on kerätty ja tulokset analysoitu. Kyselyn suoritustapa ja toteutus on kuvattu lyhyesti.

Luvussa viisi on kuvattu tutkimustulokset. Se sisältää haastattelun tulokset ja niiden yhteenvedon. Kuudennessa luvussa on tutkimustyön pohdinta. Luvussa on pohdittu myös tutkimustulosten reliabiliteettia ja validiteettia. Viimeiseksi tutkimustyön tekijä on arvioinut opinnäytetyötä ja pohtinut omaa oppimistaan opinnäytetyöprosessissa.

2 Tilintarkastajan tehtävät

Tilintarkastuslaki säätelee tilintarkastusta. Lakisääteisen tilintarkastuksen lisäksi tilintarkastajan tehtäviin kuuluu myös muita asiantuntijapalveluja (Horsmanheimo & Steiner 2008, 21).

Tilintarkastuslain 11 §:n mukaan tilintarkastus sisältää yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpidon ja tilinpäätöksen. Lain mukaan se sisältää myös tarkastuksen kohteena olevan yhteisön tai säätiön toimintakertomuksen ja hallinnon tarkastuksen. Tätä ydintehtävää kutsutaan lakisääteiseksi tilintarkastukseksi. Lakisääteistä tilintarkastusta on myös kaikki tilintarkastajan työ, mitä tehtävään valittu tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö tekee pysyäkseen antamaan tilintarkastuskertomuksen sekä muut laissa säädetyt tilintarkastajan raportit. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 21.)

Tilintarkastajan tehtävänä on myös antaa tilintarkastuskertomuksessa lausunto tiedoista koskien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen oikeita ja riittäviä tietoja tarkastettavan kohteen toiminnan tuloksesta tai taloudellisesta asemasta noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti. Tilintarkastuskertomuksessa on myös oltava lausunto tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tietojen ristiriidattomuudesta. Tilintarkastajan on tilintarkastuskertomuksessa lisäksi huomautettava hallituksen tai muun vastuuvollisen syylistymisestä sellaiseen tekoon tai laiminlyöntiin, josta voisi seurata vahingonkorvausvelvollisuus. Tilintarkastuskertomuksessa on huomautettava lisäksi yhteisöä tai säätiötä koskevan lain rikkomuksista tai yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen tai sääntöjen rikkomuksista. (Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459, 3:15 §.)

Valvontatehtävien lisäksi tilintarkastajan rooliin katsotaan kuuluvan erilaisia asiantuntijapalveluja, kuten neuvonanto- ja konsultointipalveluja. Esimerkiksi tilintarkastajan todetessa yrityksen sisäisessä valvonnassa virheitä tai puutteita, seuraa usein kysymys siitä, miten kyseinen virhe tai puute voitaisiin korjata. Neuvonantotoiminta on kyseessä silloin, kun tilintarkastaja antaa tällaiseen kysymykseen vastauksen. On myös erittäin tavallista, että tilintarkastajat antavat konsultointipalveluja asiakkailleen esimerkiksi verotukseen liittyvissä asioissa, laskentatoimessa, kirjanpidossa, yritysjärjestelyissä ja juridiikkaan liittyvissä asioissa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 27.)

Tilintarkastajien on noudatettava kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja tehtäviä suorittaessaan (TilintL 13 §). Tilintarkastusta sääntelevistä lähteistä tärkeä osa muodostuu tilintarkastusalan standardeista ja suosituksista. Suomessa tilintarkastusalan standardit ja suositukset ovat KHT-yhdistyksen antamia ohjeita tilintarkastajille, kuinka tilintarkastus

tulisi tehdä. Standardit perustuvat kansainvälisen tilintarkastajaliiton IFAC:n standardeihin, mutta niitä on mukautettu kansalliseen lainsäädäntöön ja olosuhteisiin. Standardit ovat tarkkoja käännöksiä englanninkielisistä standardeista. Tulkittaessa hyvää tilintarkastajata-paa lähteenä voidaan käyttää sekä standardeja että suosituksia. (Horsmanheimo & Stei-ner 2008, 151.)

2.1 Ammattieettiset periaatteet

Tilintarkastajan on noudatettava työssään tilintarkastuslain mukaan hyvää tilintarkastusta-paa tehtäviä suorittaessaan (TilintL 22§). Tilintarkastajan on myös noudatettava ammatti-eettisiä periaatteita suorittamalla tilintarkastuslaissa määritetyt tehtävät ammattitaitoisesti. Tilintarkastajan ammattieettisiin periaatteisiin sisältyvät myös tilintarkastuslaissa määritel-lyt rehellisyys, objektiivisuus sekä lisäksi huolellisuuden periaate yleinen etu huomioon ottaen. (TilintL 20§.) Tilintarkastuslain lisäksi Suomessa normitetaan ammattieettisiä peri-aatteita KHT-yhdistyksen eettisillä ohjeilla, jotka poikkeavat hieman tilintarkastuslain am-mattieettisistä periaatteista. KHT-yhdistyksen ammattieettiset periaatteet perustuvat IFAC:n eettisen komitean julkaisemiin eettisiin ohjeisiin. Niiden mukaan ammattieettiisiin periaatteisiin kuuluu tilintarkastuslaissa mainittujen periaatteiden lisäksi salassapitovelvol-lisuus ja ammatillinen käyttäytyminen. Salassapitovelvollisuudesta säädetään erikseen tilintarkastuslain 26 §:ssä, joten näin ollen sitä ei mainita ammattieettisten periaatteiden joukossa. Ammatillista käyttäytymistä ei mainita tilintarkastuslaissa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 149-150.)

KHT-yhdistyksen laatimien eettisten sääntöjen mukaan tilintarkastajan on noudatettava rehellisyyden peruseriaatetta siten, että hänen tulisi olla suora ja vilpiton koskien kaikkia suhteita, jotka liittyvät tilintarkastajan ammattiin sekä muuhun työhön (KHT-yhdistys 2015). Rehellisyys edellyttää tilintarkastajalta myös tasapuolisuutta ja totuudenmukaisuut-ta (Halonen & Steiner 2009, 34).

Objektiivisuudesta KHT-yhdistys on laatinut eettisen säännön, jonka mukaan ennakkokä-sityksille ja intressiristiriidoille ei pitäisi antaa valtaa. Objektiivisuuteen sisältyy myös sään-tö, että muiden henkilöiden liialliselle vaikutukselle tilintarkastajan ammattiin tai muuhun työhön liittyvässä harkinnassa ei tulisi myöskään antaa valtaa. (KHT-yhdistys 2015.)

Tilintarkastajan on KHT-yhdistyksen eettisten sääntöjen mukaan noudatettava ammatilli-sen pätevyyden ja huolellisuuden peruseriaatetta siten, että asiakas tai työnantaja saa pätevää asiantuntijapalvelua, johon sisältyy lainsäädännön tunteminen, ammattiosaami-nen sekä tekninen tietämys. Tämän varmistamiseksi tilintarkastajan on pidettävä ammatil-

liset tietonsa ja osaamisensa sellaisella tasolla, jotta asiantuntijapalvelut tulee suoritetuksi tunnollisesti ja tilintarkastusstandardien mukaisesti. (KHT-yhdistys 2015.)

KHT-yhdistys määrittelee salassapitovelvollisuuden peruseriaatteen siten, että tilintarkastajan tulisi pitää luottamuksellisena saamansa tiedot, jotka hän saa tilintarkastajan ammatissaan ja muuhun työhön liittyvissä suhteissaan. Luottamuksellista tietoa ei saa antaa kolmansille osapuolille ilman valtuutuksia. Poikkeuksena tiedon antamiseen on sen perustuminen lakisääteiseen tai ammattiin liittyvään oikeuteen tai velvollisuuteen. Tilintarkastajan tai kolmansien osapuolten henkilökohtaiseksi eduksi ei tulisi käyttää tilintarkastajan ammatissa ja muussa työssä saatua luottamuksellista tietoa, joka on saatu suhteiden perusteella. (KHT-yhdistys 2015.) Tilintarkastajan salassapitovelvollisuudesta on kerrottu enemmän kappaleessa 2.6.

KHT-yhdistyksen mukaan tilintarkastajan ammatillisen käyttäytymisen peruseriaate velvoittaa tilintarkastajaa noudattamaan asiaankuuluvia lakeja ja määräyksiä ja välttämään kaikkea ammattikunnan mainetta heikentävää toimintaa (KHT-yhdistys 2015).

2.2 Tilintarkastusvelvollisuus

Tilintarkastusvelvollisuus koskee muun muassa osakeyhtiöitä, asunto-osakeyhtiöitä, osuuskuntia, avoimia ja kommandiittiyhtiöitä sekä yhdistyksiä ja säätiöitä. Pääsääntöisesti nämä yhteisöt ja säätiöt ovat velvollisia valitsemaan tilintarkastajan ja toimittamaan tilintarkastuskertomuksen. Tilintarkastuslain mukaan pienet yhteisöt voivat jättää tilintarkastajan valitsematta, jos yhteisön päättäneellä tai edeltävällä tilikaudella taseen loppusumma on yli 100 000 euroa, tai liikevaihto tai sitä vastaava tuotto on ylittänyt 200 000 euroa. Lain mukaan pienet yhteisöt voivat myös jättää tilintarkastajan valitsematta, mikäli sen palveluksessa on keskimäärin vain yli kolme henkilöä. (TilintL 4 §.) Tilintarkastuslaki ei velvoita yksityisiä elinkeinonharjoittajia ja maatalousyrittäjiä. Tilintarkastusvelvollisuus ei myöskään koske julkisyhteisöjä, kuten valtiota, kuntia ja seurakuntia. Niiden tilintarkastusta säätelevät omat erityislait. (Tomperi 2009, 15.)

Velvollisuus toimituttaa tilintarkastus koskee niitä yhteisöjä, joiden keskeisimpänä toimialana on arvopapereiden omistaminen ja hallinta. Tilintarkastaja on myös aina valittava niissä yhteisöissä, joilla on merkittävä vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan tai rahoituksen johtamisessa. Tilintarkastaja on myös valittava pienissäkin yhteisöissä, mikäli sen yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksessa tai säännöissä niin määrätään. Niissä voidaan määrätä myös useamman tilintarkastajan valinnasta. (TilintL 4 §.)

2.3 Raportointivelvollisuudet

Tilintarkastuksen suorittamisen jälkeen tilinpäätökseen on tehtävä merkintä, jossa tilintarkastaja viittaa tilintarkastuskertomukseen (TilintL 14 §). Tilinpäätösmerkintä on raportti kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen ja hallinnon tarkastuksesta. Se tehdään tasekirjaan. Merkinnällä osoitetaan, että tilintarkastus on suoritettu ja tarkastuskohteena on ollut merkinnällä varustettu tilinpäätös ja toimintakertomus, ja tilintarkastuskertomus on annettu. Tilinpäätösmerkintä on aina samansisältöinen riippumatta siitä, onko tilintarkastuskertomus vakiomuotoinen vai mukautettu. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 327.)

Tilintarkastuskertomuksesta säädetään tilintarkastuslain 15 §:ssä. Tilintarkastajan on annettava jokaiselta tilikaudelta päivätty ja allekirjoitettu tilintarkastuskertomus, joka luovutetaan tarkastettavan kohteen hallitukselle tai vastaavalle toimielimelle. Kertomus on annettava viimeistään kaksi viikkoa ennen seuraavaa kokousta, jossa tilinpäätös vahvistetaan. Kertomuksen sisällöstä on annettu laissa tietyt edellytettävät vaatimukset. Niiden mukaan tilintarkastuskertomuksessa on yksilöitävä sen kohteena oleva tilinpäätös. Tilintarkastuskertomuksessa on annettava lausunto tiedoista koskien tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa noudatettuja tilinpäätössäännösten mukaisia oikeita ja riittäviä tietoja tarkastettavan kohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Siinä on myös ilmoitettava tilinpäätöksen laatimisessa noudatettu tilinpäätössäännöstö ja kansainvälisten tilintarkastusstandardien noudattaminen. Lisäksi tilintarkastuskertomuksessa on myös annettava tarpeelliset lisätiedot ja huomautus, mikäli esimerkiksi tarkastettavan yhteisön tai säätiön yhtiömies, hallituksen jäsen, toimitusjohtaja tai joku muu vastuuvollinen on syyllistynyt sellaiseen tekoon tai laiminlyöntiin, minkä seurauksena voi olla vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä tai säätiötä kohtaan. Tilintarkastajan on myös huomautettava, jos edellä mainitut ovat rikkoneet yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia tai yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä. Lisäksi on annettava lausunto tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tietojen ristiriidattomuudesta. Lausunto voi olla joko vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Tilintarkastuskertomuksessa on ilmoitettava, mikäli tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa. (TilintL 15 §.)

Tilintarkastaja voi esittää tilintarkastuspöytäkirjassa tilintarkastuskertomuksessa mainitsemattomista seikoista huomautuksia vastuuvollisille, joita ovat muun muassa hallitus, hallintoneuvosto tai toimitusjohtaja. Pöytäkirja luovutetaan toimielimelle, joka huolehtii yhteisön tai säätiön hallinnosta ja toiminnan järjestämisestä asianmukaisella tavalla. Tilintarkastuspöytäkirja on säilytettävä luotettavalla tavalla ja se on käsiteltävä viipymättä. (TilintL 16 §.) Tilintarkastuspöytäkirjan tarkoituksena on informoida hallitusta tai muuta vastaavaa toimielintä luottamuksellisella tavalla. Tilintarkastuspöytäkirja ei ole julkinen asiakirja.

ja, eikä tilintarkastuskertomuksessa saa viitata sen antamiseen. Jos näin kuitenkin tehdään, on se pidettävä tilintarkastuskertomuksen osana. (Tomperi 2009, 165.)

2.4 Säännösten tai määräysten vastainen menettely tai sellaisen toiminnan epäilyn ilmeneminen

Tilintarkastuslaissa ei varsinaisesti säännellä tilintarkastajan menettelystä, mikäli säännösten ja määräysten vastaisuutta tai epäilyä sellaisesta toiminnasta ilmenee. Tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetään kuitenkin tilintarkastajan velvollisuudesta noudattaa hyvää tilintarkastustapaa tehtäviä suorittaessaan. (TilintL 22 §.) Hyvä tilintarkastustapa on tapaoikeutta, joka on keskeinen osa tilintarkastajan toimintaa ohjaavaa normistoa (Halonen & Steiner 2009, 31).

Hyvä tilintarkastustapa sisältää ammattieettisiä periaatteita ja keinoja; työmenetelmiä, joita huolelliset ammattihenkilöt yleisesti käyttävät ja soveltamiskäytäntöä, jonka he ovat omaksuneet. Hyvän tilintarkastustavan keskeisiä lähteitä ovat lait ja asetukset, valvovien toimielimien, kuten Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan (TILA) ja valtion tilintarkastuslautakunnan (VALA) sekä tuomioistuinten ja viranomaisten päätökset ja kannanotot. Myös kansainväliset tilintarkastusstandardit ja suositukset, tilintarkastusalan ammatin liittyvä kirjallisuus sekä ammattihenkilöiden havainnot siitä, miten huolellisesti he toimivat ovat hyvän tilintarkastustavan keskeisiä lähteitä. (Halonen & Steiner 2009, 21, 32.)

Hyvä tilintarkastustapa edellyttää myös, että lakisääteisessä tilintarkastuksessa on noudatettava kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja (Horsmanheimo & Steiner 2008, 146).

Kansainvälinen tilintarkastusstandardi 240 sisältää ohjeistuksen tilintarkastajan velvollisuudesta ottaa väärinkäytökset huomioon tilintarkastuksessa. Standardin 240 mukaan mikäli tilintarkastaja havaitsee väärinkäytöksen tai saa mahdollisesta väärinkäytöksestä osoittavaa tietoa, on tilintarkastajan viestittävä siitä toimivalle johdolle ja hallintoelimille mahdollisimman pian. Tämä pätee, vaikka väärinkäytöstä pidettäisiin merkityksettömänä. Mikäli johto tai hallintoelimet eivät ryhdy korjaaviin toimenpiteisiin, on tilintarkastajan velvollisuus raportoida virheistä tai puutteista viranomaisille. (KHT-yhdistys 2008, 276, 279.) Ensijainen vastuu väärinkäytösten estämisestä ja havaitsemisesta on kuitenkin yhteisön hallintoelimien ja johdon vastuulla (KHT-yhdistys 2008, 257).

2.5 Riippumattomuus

Salassapitovelvollisuuden ja ammattitaidon ohella riippumattomuus on yksi tilintarkastajan kulmakivistä ja keskeisistä perusolettamista. Riippumattomuutta on usein vaikeaa määritellä, vaikka tarkasteltavat tilanteet ovat käytännön tapauksia. Riippumattomuus voi tar-

koittaa itsenäisyyttä, eli henkilö ei ole muiden henkilöiden vaikutuksen alainen, eikä näin ollen myöskään riippuvainen muista henkilöistä tai asioista. Tilintarkastaja on kuitenkin aina jossain määrin riippuvainen muista henkilöistä tai asioista. Esimerkiksi tilintarkastaja on tiedonsaannissaan riippuvainen tarkastuskohteen henkilökunnasta, kirjanpito- ja muusta aineistosta sekä tarkastuskohteen johdon antamista liiketoimintaa koskevista tiedoista ja toimintastrategioista. Tilintarkastajan riippumattomuus voidaan määritellä siten, että se on ”vapautta sellaisista riippuvuussuhteista, joiden voidaan perustellusti epäillä vaikuttavan tilintarkastajan kykyyn toimia objektiivisesti.” (Horsmanheimo & Steiner 2008, 253-254.)

Tilintarkastuslain 24 § sisältää säännöksen tilintarkastajan riippumattomuudesta. Sen mukaan tilintarkastajan on oltava riippumaton tehtäviä suorittaessaan sekä järjestettävä toimintansa siten, että se turvaa riippumattomuuden. Mikäli edellytyksiä riippumattomasti toimimiseen ei ole, on tilintarkastajan on kieltäydyttävä vastaanottamasta toimeksiantoa tai luovuttava toimeksiannosta. Tilintarkastuslain mukaan merkityksettömien riippumattomuutta uhkaavien tekijöiden vuoksi tilintarkastajan ei tarvitse kieltäytyä tai luopua toimeksiannosta. Kieltäytyminen tai luopuminen toimeksiannosta ei myöskään ole tarpeen, jos tilintarkastaja on ryhtynyt sellaisiin toimenpiteisiin, jotka turvaavat riippumattomuutta. (TilintL 24 §.)

Tilintarkastuslain 24 §:n 3 momentissa on lueteltu tilanteet, joissa tilintarkastajan tulisi ryhtyä riippumattomuuden turvaaviin toimenpiteisiin. Tilintarkastajan riippumattomuuden vaarantavia tilanteita ovat sellaiset tilanteet, jossa hänellä on jokin muu kuin liikesuhde tarkastettavaan kohteeseen, tai taloudellisia tai muita etuuksia tarkastettavassa yhteisössä tai säätiössä. Riippumattomuutta vaarantavana uhkana voidaan pitää myös sellaista tilannetta, jossa on tarkastettavana tilintarkastajan oma toiminta. Riippumattomuuden vaarantavia tilanteita on tilintarkastuslain 24 §:n 3 momentin mukaan myös sellaiset tilanteet, jos tilintarkastaja toimii esimerkiksi oikeudenkäynnissä tarkastettavan yhteisön tai säätiön puolesta tai sitä vastaan. Mikäli tilintarkastajalla on läheinen suhde sellaiseen henkilöön, joka kuuluu tarkastettavan kohteen johtoon, tai joka on osallistunut toimeksiannon kohteena olevaan asiaan tarkastettavan kohteen palveluksessa katsotaan olevan myös riippumattomuutta vaarantava uhka. Jos tilintarkastajaa painostetaan, on hänen ryhdyttävä turvaaviin toimenpiteisiin. Kaikki riippumattomuutta vaarantavat tilanteet ja toimenpiteet kirjataan toimeksiantoa koskeviin asiakirjoihin tilintarkastajan riippumattomuuden turvaamiseksi. (TilintL 24 §.)

Tilintarkastajia koskee myös muut säännökset, joiden voidaan katsoa turvaavan riippumattomuutta. Tällaisia säännöksiä ovat esimerkiksi tilintarkastuslain 30-31 § ja 33-34 §,

jotka koskevat KHT- ja HTM-tilintarkastajiksi ja -yhteisöksi hyväksymistä. Myös tilintarkastajan määritelmää (2.1 §), yleistä kelpoisuutta (3 §) ja erityistä kelpoisuutta (5-7 §) koskevat säännökset ja hyvää tilintarkastustapaa (22 §) koskeva säännös ovat riippumattomuutta turvaavia säännöksiä. Näiden säännösten mukaan KHT- tai HTM-tilintarkastajiksi hyväksyttävä henkilö ei saa harjoittaa tilintarkastustoiminnan ohella muuta toimintaa, joka on omiaan vaarantamaan tilintarkastuksen suorittamisen. Tämän toiminnan harjoittamista koskevan kiellon tarkoituksena on nimenomaan turvata tilintarkastajan riippumattomuus. Myös KHT- tai HTM-yhteisöillä on oltava edellytykset toimia riippumattomana tilintarkastusyhteisönä. Yhteisöjen riippumattomuutta turvaa omistus- ja määräysvallan käytön rajoitukset. Hyvään tilintarkastustapaan kuuluu olennaisena osana riippumattomuusvaatimus, sillä huolellinen ammattitaitoinen henkilö on toiminnassaan riippumaton. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 257-259.)

2.6 Salassapitovelvollisuus

Salassapitovelvollisuus turvaa tilintarkastuksen luottamuksellisuutta. Luottamuksellisuus ja salassapitovelvollisuus ovat tärkeitä sekä asiakkaalle että tilintarkastajalle. Luottamuksellisuus ja salassapitovelvollisuus turvaavat niitä aineellisia etuja, joita tietojen paljastuminen tai julkisuus voisivat vahingoittaa. Tilintarkastajalta odotetaan varovaisuutta ja pidättyvyyttä asiakkaan tietojen käsittelyssä. Tämä on muodostunut osaksi hyvää tilintarkastustapaa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 310.)

Tilintarkastuslaissa on säädetty tilintarkastajan salassapitovelvollisuudesta. Lain 26 § velvoittaa, että ulkopuoliselle henkilölle ei saa ilmaista tietoon tulleita asioita. Tämä koskee 1 §:ssä tarkoitettua toimeksiantoa suorittavaa tilintarkastajaa sekä hänen apulaistaan. (TilintL 26 §.)

Saman tilintarkastusyhteisön palveluksessa olevia tilintarkastajia ei kuitenkaan pidetä ulkopuolisina henkilöinä. Tehtävän suorittamisen kannalta tärkeät tiedot on sallittua luovuttaa konsernin tilintarkastukseen osallistuville muille tilintarkastajille. Säännöt koskevat myös jaettuja toimeksiantoja, joissa saman tehtävän suorittamiseen osallistuu useampi kuin yksi tilintarkastaja. Tehtävästään luopunut, erotettu tai vaihdettu tilintarkastaja saa antaa seuraajalleen tietoja, jotka ovat tarpeen tilintarkastuksen suorittamista varten. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 314.) Tästä on myös säädetty tilintarkastuslain 10 §:n 5 momentissa (TilintL 10 §).

Tilintarkastajan apulaista, esimiestä ja tarkastettavan yhteisön riskienhallintaan kuuluvaa henkilöä ei pidetä ulkopuolisina henkilöinä. Säännöksen mukaan ulkopuolisena henkilönä

ei myöskään pidetä tarkastettavan yhteisön laadunvarmistusjärjestelmästä vastaavaa henkilöä, jolle tilintarkastaja antaa informaatiota laadun varmistamiseksi. Tilintarkastajan työssä tarvittava asiantuntija saattaa olla myös ulkopuolinen henkilö. Jokainen tapaus on ratkaistava tapauskohtaisesti ja ulkopuolisen asiantuntijan käyttämiseen voi olla tarpeen hankkia suostumus toimeksiantajan taholta. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 314.)

Salassa pidettäviä tietoja saa käsitellä apulaisten tai samassa toimistossa työskentelevien kollegoiden kanssa ilman, että se on tietojen paljastamista. Salaisten tietojen käsittely edellyttää kuitenkin ammattitaitoa ja asianmukaisia riskienhallintamenetelmien käyttöä. Jotta salaiset tiedot pysyvät hallinnassa, tarvitaan henkilöpiirin hallinnassa ammattimaisia riskienhallintamenetelmiä. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 314-315.)

Osakeyhtiön tilintarkastuksessa on tilintarkastajan oltava pidättyväinen antaessaan tietoja hallituksen yksittäiselle jäsenelle. Tiedot on annettava yleensä koko hallitukselle. Osakeyhtiölaissa ei mainita tilintarkastajaa, mutta tilintarkastuslain 19 §:n mukaan yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen pyynnöstä tilintarkastajan on annettava tarkempia tietoja sellaisista asioista, jotka mahdollisesti voisivat vaikuttaa kokouksessa käsiteltävän asian arviointiin. Mikäli kuitenkin tietojen antamisesta aiheutuisi yhteisölle jotakin haittaa, ei tilintarkastaja saa tietoja antaa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 315.)

Salassapitovelvollisuus alkaa, kun tilintarkastaja valitaan tai hänet nimetään johonkin tehtävään. Tähän on myös poikkeuksia, esimerkiksi tilintarkastuksen tarjouskilpailun järjestämisen yhteydessä saadut tiedot kuuluvat salassapitovelvollisuuden piiriin. Salassapitovelvollisuus ei periaatteessa pääty koskaan. Ajan kulumisen myötä kuitenkin useat salassa pidetyt asiat saattavat vuosien päästä olla jo julkista tietoa. Hyvä tapa kuitenkin edellyttää, että vanhatkin yrityssalaisuudet pidetään salassa. Tilintarkastajan uskottavuuden ja ammatin julkisen kuvan säilyttämisen vuoksi vanhankin tiedon salassa pitäminen on tärkeää. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 316.)

2.6.1 Salassa pidettävät tiedot

Salassa pidettävät tiedot eivät rajoitu ainoastaan asiakkaan kirjanpidosta tai hallintoasiakirjoista ilmeneviin tietoihin. Salassapitovelvollisuuteen kuuluu kaikki tilintarkastusasiakkaan tiedot ja asiakasta koskevat tiedot. Salassa pidettäviä tietoja ovat yleensä tilintarkastusasiakkaan liiketoimintaa koskevat tiedot, yrityssalaisuudet tai liike- ja ammatissalaisuudet. Tietojen lähteellä ei ole merkitystä. Salassa pidettäviä tietoja ovat sekä kirjallisista lähteistä saadut että keskusteluista ilmenneet tiedot. Tilintarkastajalle on voitu antaa tiedot tai hän on voinut hankkia tiedot itse. Salassapidettäviä tietoja tilintarkastaja

on voinut saada myös epähuomiossa tai vahingossa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 317.)

Yrityssalaisuuden piiriin eivät kuulu tiedot, joiden salassa pidolla ei ole taloudellista arvoa. Tilintarkastajalla ei ole syytä suojata rikolliseen toimintaan liittyviä tietoja, vaan yrityssalaisuuksien suoja on säädetty ainoastaan rehellisen liiketoiminnan suojaksi. Rikolliseen toimintaan liittyviä tietoja tilintarkastajalla ei ole mitään syytä suojata. Tilintarkastajan on kuitenkin asemansa vuoksi käsiteltävä tietoja varovasti. Salassa pidettävien ja muiden tietojen välinen rajanveto voi olla kuitenkin vaikeaa. Eettisten sääntöjen lähtökohtana on, että salassapito koskee kaikenlaista tilintarkastajan toimintaa. Salassapidon ulkopuolelle jää ainoastaan sellainen toiminta, joka ei liity tilintarkastukseen ja jossa tilintarkastaja ei toimi tilintarkastajan ominaisuudessa. Esimerkiksi tilintarkastajan osallistuminen yhdistystoimintaan tai hänen harjoittamansa muu ammatti voi olla tällaista toimintaa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 317-318.)

2.6.2 Poikkeukset salassapitovelvollisuuteen

Tilintarkastuslain 26 §:n 2 momentissa säädetään poikkeuksista salassapitovelvollisuuteen. Tilintarkastuslain 26.2 §:n 1 kohta koskee tilannetta, jossa tilintarkastajan on lain nojalla ilmoitettava tai lausuttava jokin seikka. (TilintL 26 §.) Esimerkiksi tilintarkastajan on tilintarkastuskertomuksessa huomautettava vastuuhenkilön laiminlyönnistä tai annettava tieto toiminnan jatkamisen edellytysten päättymisestä (Horsmanheimo & Steiner 2008, 318).

Toinen kohta tilintarkastuslain 26 §:n 2 momentissa koskee seikkaa, jossa tilintarkastaja saa ilmaista seikan, jos se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, antaa siihen suostumuksensa (TilintL 26 §). Suostumuksen tulee olla pätevä ja sitoa myös suostumuksen antajaa. Suostumuksen antajalla tulisi olla suostumuksen antamiseen riittävä toimivalta ja kelpoisuus. Tiedon merkittävydestä riippuu, kuka voi antaa suostumuksen yrityksen puolesta. Yrityksen toimitusjohtajan suostumus on yleensä riittävä, mutta joskus hallituksen lupa voi olla tarpeen salassa pidettävän tiedon antamiseen. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 318-319.)

Salassapitovelvollisuus ei myöskään koske sellaisia tahoja, jotka ovat lain mukaan oikeutettuja saamaan seikan tietoonsa. Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi viranomaiset, tuomioistuimet ja tilintarkastuslaissa tarkoitettu valvontaelin. Tästä on säädetty tilintarkastuslain 26 §:n 2 momentin 3 kohdassa. (TilintL 26 §.) Viranomaiselle annettava tieto voi olla joko aktiivista tai passiivista. Passiivisesta tiedonantovelvollisuudesta on kyse silloin,

kun viranomainen ottaa yhteyttä tilintarkastajaan ja yksilöi tarvitsemansa tiedon. Viranomaisen antama määräys lain nojalla on laillinen poikkeus salassapitovelvoitteeseen. Tilintarkastajan on varmistettava, että viranomaisen oikeus saada salassa pidettäviä tietoja perustuu laintasoiseen säännökseen. Tilintarkastajan luovuttamat tiedot pysyvät salaisina tiedon luovuttamisen jälkeenkin. Myös viranomaista sitoo salassapitovelvollisuus. Aktiivisesta tiedonantovelvollisuudesta on taas kyse silloin, kun tilintarkastajan on toimitettava tietoa ilman viranomaisen pyyntöä. Aktiivista tiedonantovelvollisuutta on laissa rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (30.1.1998/68) säädetty tilintarkastajan aktiivinen, omaaloitteinen rahanpesua koskeva ilmoittaminen viranomaiselle. Ilmoittamiseen kuuluu myös samassa laissa määritetty huolellisuusvelvollisuus ja asiakkaan tunnistamisvelvollisuudet. Velvollisuus ei koske kuitenkaan niin sanottuja maallikkotilintarkastajia. Aktiivisesta tiedonantovelvollisuudesta on kyse myös silloin, kun tilintarkastajan on ilmoitettava yhteisöjä valvoville viranomaisille sääntörikkomuksista, toimintaa koskevan lain rikkomuksista, toiminnan jatkumisen vaaraantumisesta tai muistutuksesta tai tiedosta, joka johtaa muistutuksen tai kielteisen lausunnon esittämiseen tilintarkastuskertomuksessa. Rahoitustarkastus ja vakuutusvalvontavirasto ovat tärkeimpiä tietoja saavia viranomaisia. Laki suojaa edellä mainituissa tilanteissa vilpittömässä mielessä toiminutta tilintarkastajaa siten, että hänelle ei aiheudu vastuuta toimenpiteistä mahdollisesti aiheutuneesta taloudellisesta vahingosta tilintarkastusasiakkaalle. Valvovilla toimielimillä tarkoitetaan valtion tilintarkastuslautakuntaa (VALA), Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakuntaa (TILA) ja kauppa-kamarin tilintarkastusvaliokuntaa (TIVA). TILA, VALA ja TIVA ovat oikeutettuja saamaan hyväksytyltä tilintarkastajalta tarkastettavakseen valvontaelimessä tilintarkastajan toiminnan valvonnan kannalta olennaiset asiakirjat ja muut dokumentit. Valvontaelimelle, laaduntarkastajalle tai muulle valvontatehtävään nimetylle tarkastajalle valvottavan on ilman aiheetonta viivytystä toimitettava valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset. Ilmoitusvelvollisia ovat KHT- ja HTM-tilintarkastajat sekä KHT- ja HTM-yhteisöt. Myös useat muut viranomaiset ovat oikeutettuja saamaan tilintarkastajalta salassa pidettäviä tietoja. Tilintarkastajan on kuitenkin ensin selvittävä tarkasti, mihin lakiin viranomaisen pyyntö perustuu, ja onko tilintarkastajalla velvollisuus ja oikeus antaa tietoja lain mukaan. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 319-321.)

Tilintarkastuslain 26 §:n 2 momentin neljännen kohdan mukaan salassapitovelvollisuus ei koske seikkaa, joka on tullut jo yleiseen tietoon (TilintL 26 §). Tilintarkastajan on ratkaistava jokainen tapaus erikseen ja mietittävä täyttyykö ”yleiseen tietoon” -vaatimus. Ennen kuin voidaan katsoa seikan tulleen yleiseen tietoon, tilintarkastajan salassapidon päättämisperusteen soveltamisessa on vaadittava hyvin suurta ulkopuolisten joukkoa. Yleiseen tietoon tulleen seikan säännöksen edellytyksenä on, että varsin suuri joukko ihmisiä on vastaanottanut ja tiedostanut tiedon. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 322.)

2.7 Tilintarkastajan vastuu

Tilintarkastajan seuraamusjärjestelmä voidaan jakaa kurinpidolliseen vastuuseen, vahingonkorvausvastuuseen ja rikosoikeudelliseen vastuuseen (Tomperi 2009, 181). Tilintarkastaja on vastuussa virheistä, puutteista ja laiminlyönneistä. Hän vastaa toiminnastaan tilintarkastajana toimeksiantajalle ja sivulliselle. Tilintarkastajan tehtävät on suoritettava lain mukaisesti ja virheettömästi. Se on myös tilintarkastajan oman edun mukaista. Mikään monimutkainen inhimillinen suoritus ei kuitenkaan aina voi olla täysin virheetöntä ja täydellistä. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 469.)

Kurinpidollinen vastuusta säädetään tilintarkastuslain 7 luvussa. Kurinpidollinen vastuu kohdistuu 40 §:n 1 momentin mukaan siihen, onko tilintarkastaja ammattitaitonsa ja muut hyväksymisen edellytykset sekä toimivat annettujen säännösten mukaisesti (TilintL 40 §). Kurinpidollisessa vastuussa tarkastellaan tilintarkastajan toimintaa, onko siinä moitittavaa vai ei. Vasta tämän kysymyksen ratkaisemisen jälkeen voidaan ottaa kantaa siihen, mitä kurinpidollisen vastuun sanktioita tästä seuraa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 504.)

Kurinpidollisen vastuun seuraamuksista on säädetty tilintarkastuslain 49 ja 50 §:ssä. Lain 49 §:n mukaan TILA:n tai TIVA:n tulee antaa tilintarkastajalle varoitus huolimattomuudesta tai varomattomuudesta johtuvasta menettelystä, jos hän on toiminut tilintarkastuslain tai sen perusteella annettujen säännösten vastaisesti. Varoitus tulee antaa myös, jos tilintarkastaja on rikkonut velvollisuuksiaan tai perusteettomasti menetellyt siten, että säännösten vastainen menettely alentaa tilintarkastajien ammatillista luotettavuutta tai arvoa. Huomautus tulee kyseeseen silloin, jos tilintarkastajan tilintarkastuslain vastaiseen menettelyyn tai sen perusteella annettujen säännösten vastaiseen menettelyyn liittyy lieventäviä seikkoja. (TilintL 49 §). Tällaisina seikkoina voidaan pitää virheen vähäisyyttä, asian vähäistä taloudellista tai muuta merkitystä, säännöksen tulkinnanvaraisuutta tai alhaista normitasoa ja ymmärrettävää huolimattomuutta tai ajattelemattomuutta. Lieventäviä seikkoja on myös seikat, jossa tilintarkastaja ei ole tavoitellut itselleen tai toiselle taloudellista tai muuta hyötyä ja norminvastaisen toiminnan välttäminen on ollut vaikeaa. Jos norminvastainen toiminta ei ole aiheuttanut toimeksiantajalle tai sivulliselle haittaa tai vahinkoa, voidaan sitä pitää myös lieventävänä seikkana. Lieventävät seikat ovat aina tapauskohtaisia ja soveltamiskäytännössä edellä mainittuja seikkoja on käytetty huomautusten perusteluina. Olennaisuuden periaatteen soveltaminen toimintaa arvioidessa johtaa yleensä varoituksen sijasta huomautukseen. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 505.)

Hyväksymisen peruuttamisesta on säädetty tilintarkastuslain 50 §:ssä. Hyväksyminen voidaan peruuttaa kokonaan tai määräajaisesti enintään kahdeksi vuodeksi. Erittäin painavista syistä hyväksymisen peruuttaminen voidaan panna täytäntöön valituksesta huolimatta. Tilintarkastajan hyväksymisen peruuttamisesta päättää VALA. Lain 50 §:n mukaan VALA:n on peruutettava tilintarkastajan hyväksyminen, mikäli tilintarkastaja on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta menetellyt tilintarkastuslain vastaisesti tai sen perusteella annettujen säännösten vastaisesti. Hyväksyminen on myös peruutettava, jos tilintarkastaja on varoituksesta huolimatta rikkonut ammattiin liittyviä velvollisuuksiaan toistuvasti. VALA peruuttaa hyväksymisen myös, jos tilintarkastajan ammattitaito on heikentynyt tai hän ei enää täytä muita edellytyksiä hyväksymiseen. (TilintL 50 §.)

Tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuudesta on säädetty tilintarkastuslain 51 §:ssä. Sen mukaan tilintarkastajan on korvattava vahinko, jonka hän on tilintarkastusta suorittaessaan aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuudesta tarkastuksen kohteena olevalle yhteisölle tai säätiölle. Vahingonkorvausvelvollisuus koskee myös vahinkoa, joka on aiheutettu yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai jäsenelle tai muulle henkilölle, mikäli tilintarkastaja on toiminut lain tai sen nojalla säädettyjen määräysten vastaisesti. Tilintarkastaja vastaa myös vahingosta, jonka hänen apulaisensa on aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuudesta. (TilintL 51 §.) Korvausvastuu edellyttää, että on syntynyt vahinko, joka on rahassa mitattavissa tai vahinko on tilintarkastajan aiheuttama. Tilintarkastaja on myös korvausvastuussa, jos hänen laiminlyönnillä, teolla ja vahingolla on syy-yhteys. Korvausta voidaan vaatia vain tilintarkastajan laiminlyönnistä tai teosta aiheutuneesta vahingosta. Tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuus täyttyy myös, jos kysymys on sellaisesta vahingosta, joka on korvattavissa ja vahingonkorvausvastuun asialliset ja ajalliset edellytykset ovat käsillä. Mikäli vahingosta on kulunut kauan aikaa, ei se useimmiten ole enää korvattavissa. Tilintarkastaja on korvausvelvollinen tuottamastaan vahingosta täysimääräisesti. Lähtökohtaisesti korvauksen saaja saatetaan siihen taloudelliseen asemaan, jossa hän oli ennen vahingon tapahtumista. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 470-471.)

Tilintarkastaja voidaan asettaa syytteeseen, jos hän syyllistyy sellaiseen tekoon, joka on tilintarkastuslain tai muun lain vastainen teko. Tällöin on kyse rikosoikeudellisesta vastuusta. Tilintarkastajan rikosoikeudellinen vastuu toteutuu yleensä yleisessä tuomioistuimessa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 493.) Tilintarkastuslain 52 §:n mukaan tilintarkastusrikkomukseen syyllistyy henkilö, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo tilintarkastuslakia. Tilintarkastusrikkomus syntyy myös silloin, kun tilintarkastaja suorittaessaan toimeksiantoa antaa joko tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta lausunnossaan väärän tai harhaanjohtavan tiedon. Rikosoikeudelliseen vastuuseen joutuu, jos joku käyttää 37 §:n 4 momentin vastaisesti tilintarkastajan nimikettä tai niihin viittaavia

lyhenteitä KHT tai HTM, joiden perusteella voitaisiin virheellisesti olettaa, että hän on tilintarkastaja. Tilintarkastaja voidaan saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen myös salassapitovelvollisuuden rikkomisesta ja tilintarkastusrikoksesta. Näistä on säädetty erikseen rikoslaissa. (TilintL 52 §.) Tilintarkastaja voi toiminnallaan syyllistyä myös muihin rikoksiin, jotka eivät varsinaisesti liity tilintarkastustoimintaan (Horsmanheimo & Steiner 2008, 493). Rangaistuksena rikosoikeudellisen vastuun laiminlyönnistä on sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Vastuuseen joutuminen edellyttää kuitenkin, että teko tai laiminlyönti on ollut tahallinen. Tilintarkastusrikkomukset ovat vähäisiä rikkomuksia ja niistä rangaistuksena on sakkoa. (Tomperi 2009, 186.)

3 Lakiesitys ilmiantovelvollisuudesta

Hallitus antoi eduskunnalle 23.10.2014 esityksen koskien tilintarkastajan ilmoitusvelvollisuutta säännöstenvastaisuuksista (Suomen tilintarkastajat 2015).

Esityksessä ehdotetaan tilintarkastuslakia muutettavaksi siten, että tilintarkastajalla olisi ensisijaisesti velvollisuus ilmoittaa tarkastuksen kohteena olevalle yhteisölle tai säätiölle tarkastuksen aikana ilmenneistä säännösten tai määräysten vastaisesta menettelystä. Tilintarkastajalla olisi velvollisuus tehdä ilmoitus viranomaiselle, mikäli tarkastuksen kohde ei ilmoituksesta huolimatta ryhtyisi toimenpiteisiin. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tilintarkastuslain muuttamisesta 212/2014.) Ilmoitusvelvollisuus koskisi myös tilintarkastuksen vapaaehtoisesti toimittavia yhteisöjä ja säätiöitä (Suomen tilintarkastajat 2015).

Tilintarkastuslain muuttamisella kannustettaisiin tarkastettavaa yhteisöä tai säätiötä ryhtymään toimenpiteisiin säännösten tai määräysten vastaisesta menettelystä. Lainmuutoksella olisi tarkoitus myös vahvistaa tilintarkastajan itsenäistä ja riippumatonta asemaa. Lakiehdotus ilmiantovelvollisuudesta liittyy lisäksi terveen kilpailun edistämiseen sekä harmaan talouden ja talousrikollisen toiminnan ehkäisemiseen. Ehdotus koskisi myös eroamista tilintarkastajan tehtävästä ja salassapitovelvollisuutta. Lisäksi päivitetäisiin tilintarkastuslain termistöä. (HE 212/2014.)

Lakiehdotusta tilintarkastajan toissijaisesta ilmoitusvelvollisuudesta vastustavat tilintarkastajat ja tarkastettavia yhteisöjä edustavat tahot. Myös muutamat yliopistot ja Keskuskaupakamarin tilintarkastuslautakunta vastustavat lakiehdotusta. Myönteisesti lakiehdotukseen suhtautuvat ne viranomaiset tahot, jotka ilmoituksia tulisivat saamaan. Finanssivalvonta on sitä mieltä, että ilmoituksen mahdollistaminen olisi riittävää ja Valtiovarainministeriö on sitä mieltä, että sääntely ilmoitusvelvollisuudesta tulisi ulottaa ainoastaan yleisen edun kannalta merkittäviin yhteisöihin. (HE 212/2014.)

Ilmoitusvelvollisuuden aiheuttamiin kustannuksiin ja vastaavasti saataviin hyötyihin suhtaudutaan epäilevästi. Lisäksi useat tahot pitävät lakiehdotuksen aikataulua liian aikaisena, koska EU:n tilintarkastusasetus tulee voimaan vuonna 2016. (HE 212/2014.)

Lakiehdotusta on lausunnoissa pidetty osittain tulkinnanvaraisena. Jatkovalmistelussa ehdotusta on selkeytetty. Lisäksi perustelujen täydennyksillä on pyritty vähentämään lakiehdotuksen tulkinnanvaraisuutta. (HE 212/2014.)

Lausunnoissa on esille tullut huoli luottamuksellisuuden suojaamisesta, joka on tilintarkastuksessa hyvin tärkeässä roolissa. Jatkovalmistelussa on lisätty säännös koskien tilintarkastajan ilmoituksen käsittelyä salassapidettäväksi asiakirjaksi. Sen tarkoituksena on suo-

jata tilintarkastajan luottamuksellisuutta. Myös tilintarkastajan osaamisesta, varsinkin rikosoikeudellisesta osaamisesta on lausuntokierroksella ilmennyt huoli, mistä johtuen tilintarkastajan ilmoitusvelvollisuus perustuu tilintarkastustehtävään ja hyvän tilintarkastustavan noudattamiseen. Tilintarkastajan tulisi myös jatkossa ilmoittaa havaintonsa yhteisölle ja näin ollen suorittaa tilintarkastus noudattaen hyvää tilintarkastustapaa. Tilintarkastajan tehtävästä eroamiseen liittyvän säännöksen tarkentamiseen ja mahdollisuuteen ilmoittaa viranomaiselle säännösten ja määräysten vastaisesta menettelystä on suhtauduttu lausuntokierroksella myönteisesti myös ilmoitusvelvollisuutta vastustavien taholta. (HE 212/2014.)

3.1 Lakiesityksen tavoitteet ja keskeisimmät ehdotukset

Lakiesityksen tavoitteena on vahvistaa tilintarkastajan riippumattomuutta. Tavoitteena on myös säätää entistä parempia keinoja, joilla voidaan kannustaa yhteisön tai säätiön johtoa korjaamaan tilintarkastuksessa ilmenevä moitittava menettely sekä vahvistaa tilintarkastajan ammatillista skeptisyyttä ja riippumattomuutta toimivasta johdosta ja hallituksesta. (HE 212/2014.)

Lakiehdotuksen tavoitteena on ehkäistä ennalta säännösten ja määräysten vastaista menettelyä ja siten myös vaikuttaa ehkäisevästi harmaaseen talouteen ja talousrikollisuuteen. Tavoitteena on myös vaikuttaa säännösten tai määräysten vastaisen toiminnan oikaisemiseen sekä tuomaan menettely viranomaisen tutkittavaksi. Ehdotuksen tarkoituksena on ehkäistä laitonta yritystoimintaa ja edistää reilua kilpailua sekä lisäksi edistää verojen ja muiden maksujen kertymistä. (HE 212/2014.)

Lakiesityksen keskeisenä ehdotuksena on, että tilintarkastuslakiin otettaisiin säännös, jossa säädettäisiin tilintarkastajan menettelystä, kun tilintarkastuksen aikana tulee ilmi sellaisia seikkoja, joissa on syytä epäillä säännösten tai määräysten vastaista menettelyä. Joissakin tilanteissa tilintarkastajalla olisi velvollisuus ilmoittaa moitittavan menettelyn epäilyistä viranomaiselle. Tarkastuskohteen johdolla on kuitenkin ensisijainen tilaisuus ryhtyä asiaa korjaaviin toimenpiteisiin saatuaan tilintarkastajalta tiedon epäilyistä. Näin ollen ilmoitusvelvollisuus viranomaiselle olisi kuitenkin toissijaista. (HE 212/2014.)

Mikäli johto ei ryhtyisi kehoituksista huolimatta korjaaviin toimenpiteisiin, tulisi tilintarkastajan ilmoittaa epäilyistä viranomaiselle. Vähäisestä asiasta tilintarkastajan ei kuitenkaan tarvitsisi ilmoittaa viranomaiselle. Ehdotetun säännöksen tarkoituksena olisi toimia kannustimena yhteisön tai säätiön johdolle, jotta he toimisivat siten, että tilintarkastajan ei tarvitse tehdä ilmoitusta epäilyistä viranomaiselle. (HE 212/2014.)

Lakiesityksessä myös ehdotetaan säädettäväksi poikkeus tilintarkastuslain 26 §:än, jossa säädetään salassapitovelvollisuudesta. Ehdotuksessa salassapitovelvollisuutta ei koskisi säännösten ja määräysten vastaisen menettelyn noudattamatta jättämisen ilmoittaminen viranomaisille. Tätä poikkeusta sovellettaisiin tilintarkastuslain 1 §:ssä tarkoitettuun toimintaan, joka koskisi siten ainoastaan kirjanpitovelvollisen yhteisön tai säätiön tilintarkastusta. Lisäksi tilintarkastajan tehtävästä eroamista koskevaa sääntelyä on tarkoitus tarkentaa. (HE 212/2014.)

3.2 Lakiesityksen vaikutukset

Lakiehdotuksella ilmoitusvelvollisuudesta ei ole tarkoituksena muuttaa tilintarkastuksen suunnittelua, laajuutta tai tilintarkastajan raportointia. Ehdotuksessa säädettäisiin ainoastaan tilintarkastajan menettelystä, mikäli tilintarkastaja tarkastuksen aikana havaitsee sellaisia seikkoja, joiden perusteella tilintarkastajan on syytä epäillä säännösten tai määräysten vastaisuutta. Tämä uusi menettely tulee aiheuttamaan taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä myös vaikutuksia viranomaisten toimintaan. (HE 212/2014.)

3.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi tilintarkastuslain muuttamisesta 212/2014 on arvioitu mahdollisia lakiehdotuksen tuomia taloudellisia vaikutuksia. Sen mukaan aiheutuvien kustannusten määrää on hyvin vaikea arvioida, koska ne ovat hyvin tapauskohtaisia. Kustannusten määrä riippuu muun muassa siitä, kuinka tarkasti tarkastettavan kohteen toimintaa hoidetaan. Ilmenneen epäilyn jälkeen tilintarkastajan on arvioitava ryhtyykö yhteisö tai säätiö korjaaviin toimenpiteisiin ja tehtävä tarpeen vaatiessa ilmoitus viranomaiselle. Tästä menettelystä aiheutuu mahdollisesti tilintarkastajalle jonkinlainen lisäkustannus. Tilintarkastuspalkkioihin lakiehdotuksella ilmiantovelvollisuudesta ei kuitenkaan arvioida olevan suurta vaikutusta. (HE 212/2014.)

Tilintarkastuksen kohteena olevalle yhteisölle tai säätiölle syntyy mahdollisesti nousevien tilintarkastuspalkkioiden lisäksi ylimääräisiä kustannuksia epäilyjen selvittelystä aiheutuvista kustannuksista, jotka osoittautuvat perusteettomiksi. Tilintarkastajan säännösten ja määräysten vastaista menettelyä koskevan ilmoituksen perusteella voidaan olettaa, että lakiehdotuksen seurauksena hallitukset tulevat kiinnittämään käytännössä enemmän huomiota ja ryhtyvän tehokkaammin toimenpiteisiin. Hallitusta tosin velvoittaa jo nykyään toimiminen yhteisön tai säätiön edun mukaisesti. (HE 212/2014.)

Arvioiden mukaan lakiehdotus tulisi koskemaan noin 200 000 yhteisön ja säätiön tilintarkastusta. Patentti- ja rekisterihallituksen tietojen mukaan tilintarkastaja on valittu noin

130 000 osakeyhtiöön ja 50 000 asunto-osakeyhtiöön. Myös muihin tilintarkastuksen teetäviin kirjanpitovelvollisiin yhteisöihin lakiehdotus tulisi vaikuttamaan. Lakiehdotus tulisi koskemaan lisäksi noin 3 000:n säätiön tilintarkastusta. (HE 212/2014.)

Lakiehdotus tulisi edistämään säännösten ja määräysten noudattamista. Tällä voi olla vaikutusta julkiseen talouteen muun muassa verokertymään ja muihin maksuihin. Valvontaviranomaisille, esitutkintaviranomaisille ja tuomioistuinlaitokselle viranomaisten tietoon tulevat ilmoitukset lisäävät työmäärää. Ehdotuksen seurauksena yhteisöjen arvioidaan toisaalta hoitavan asioitaan entistä tarkemmin sekä kiinnittävän tilintarkastajan ilmoituksiin aiempaa enemmän huomiota. Näin ollen viranomaisten työmäärän kannalta ilmoitusten määrän ei arvioida kuitenkaan lopulta olevan kovin merkittävä. (HE 212/2014.)

3.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Yhteisöjen arvioidaan hoitavan asioitaan huolellisemmin ja tilintarkastajan ilmoitusvelvollisuus viranomaisille on toissijaista, mistä johtuen tilintarkastajien ilmoituksen vaikutuksen viranomaisten työmäärään arvioidaan olevan maltillinen. Niin ikään ilmoituksista aiheutuvan työmäärän uskotaan olevan viranomaisten hallittavissa samoin kuin aikaisemmin, koska ilmoitukset jakautuvat eri viranomaisten kesken. (HE 212/2014.)

Tilintarkastajien ilmoitusvelvollisuuden noudattamista tulisi myös valvoa. Valvonnan tehtävänä olisi lisäksi tarkkailla tilintarkastajan tehtävästä eroamisesta johtuvia syitä ja aloittaa kurinpidollinen tutkinta, mikäli siihen olisi aihetta. (HE 212/2014.)

3.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotus ilmoitusvelvollisuudesta vahvistaa tilintarkastajan asemaa ja ammatillista skeptisyyttä. Lakiehdotus tulisi myös vahvistamaan tilintarkastajan riippumattomuutta suhteessa toimivaan johtoon ja hallitukseen. Tilintarkastuksen luotettavuuteen tällä tulisi olemaan edistäviä vaikutuksia. Tilintarkastajat kantavat kuitenkin huolta siitä, että velvollisuus ilmoittaa säännösten tai määräysten vastaisesta menettelystä viranomaiselle saattaisi vaikeuttaa tarkastuksen kohteelta saatavaa tietoa, mikä saattaisi aiheuttaa päinvastaisen vaikutuksen tilintarkastajan luotettavuuteen. Ilmoittaminen viranomaisille rajoittuisi ainoastaan sellaisiin tilanteisiin, kun yhteisö tai säätiö ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin asioiden korjaamiseksi. Näin ollen ilmoittaminen viranomaisille olisi vasta toissijaista. Vähäisistä asioista ei kuitenkaan tarvitsisi ilmoittaa. Näin ollen ilmoitusvelvollisuus ei koskisi sellaisia tilanteita, joissa säännösten ja määräysten vastaiseen toimintaan puututaan asianmukaisilla toimenpiteillä tai asia on muuten vähäinen. Lakiehdotuksen tavoitteet ja esiin tulleet myönteiset vaikutukset puoltavat lain säätämistä ilmoitusvelvollisuudesta. (HE 212/2014.)

Lakiehdotus ilmoitusvelvollisuudesta edistäisi myös reilua kilpailua ja ehkäisisi laitonta yritystoimintaa. Ehdotuksen arvioidaan lisäävän toiminnan huolellisuutta ja ennaltaehkäisevän moitittavaa menettelyä ja sen seurauksena ehkäisevän myös talousrikollisuutta. Mahdollisten rikosepäilyjen tullessa ilmi, vaikuttaisi se yhteisöjen ja säätiöiden toimintaan harmaata taloutta ennaltaehkäisevästi. Ne yhteisöt, joilla on tilintarkastuslain 4 §:n mukaan mahdollisuus jättää tilintarkastus toimittamatta ja ne, jotka menettelevät säännösten vastaisesti jättäen noudattamatta tilintarkastusvelvollisuutta eivät hyötyisi ilmoitusvelvollisuudesta talousrikollisuutta ja harmaata taloutta ehkäisevästi. Lakiehdotus tulee todennäköisesti myös vaikuttamaan tilintarkastusvelvoitteesta vapautettujen pienten yhteisöjen kiinnostukseen toimittaa tilintarkastus vapaaehtoisesti, jos jokin ulkopuolinen sidosryhmä kuten rahoittaja tai sopimuskumppani ei edellytä tilintarkastuksen toimittamista. (HE 212/2014.)

3.3 Lain voimaantulo

Lakimuutoksen oli tarkoitus tulla voimaan 1. päivänä tammikuuta 2015, mutta käsittely on toistaiseksi keskeytynyt. Lakihankkeen käsittelyn jatkamisen ajankohta on vielä epäselvää. (Suomen tilintarkastajat 2015.) Ilmoitusvelvollisuus koskisi niiden tilikausien tilintarkastusta, jotka alkaisivat lain tullessa voimaan tai sen jälkeen (HE 212/2014).

3.4 Muutos nykyiseen tilintarkastuslakiin

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi tilintarkastuslain muuttamisesta on esitetty ehdotetut lain kohdat, jotka muuttaisivat nykyistä tilintarkastuslakia 459/2007. Muutokset koskisivat osittain tilintarkastuslain 2, 5, 10, 25, 26, 27, 28, 29, 37, 40, 47 ja 51 §:ä sekä lakiin lisättäisiin uusi 13 a §. (HE 212/2014.) Tässä kappaleessa on tarkemmin esitetty lakiehdotuksen tuomat muutokset koskien ilmoitusvelvollisuutta säännösten tai määräysten vastaisesta menettelystä, salassapitovelvollisuutta sekä vahingonkorvausvelvollisuutta.

Ilmoitusvelvollisuudesta säännösten tai määräysten vastaisesta menettelystä ei nykyisessä tilintarkastuslaissa ole säädetty. Lakiehdotus toisi tältä osin muutoksen tilintarkastuslakiin. Tilintarkastuslakiin lisättäisiin 13 a §, jossa säädettäisiin ilmoitusvelvollisuudesta säännösten tai määräysten vastaisesta menettelystä. 13 a §:n mukaan

Jos 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tilintarkastuksen aikana tulee ilmi seikkoja, joiden perusteella yhteisön tai säätiön tilintarkastaja epäilee sellaista säännösten tai viranomaismääräysten vastaista menettelyä, josta tilintarkastajan on hyvää tilintarkastustapaa noudattaakseen ilmoitettava tarkastuksen kohteelle, on tilintarkastajan tehtävä ilmoitus ja pyydettyä tarkastuksen kohdetta ilman aiheetonta viivä-

tystä tutkimaan asia ja toteuttamaan asianmukaiset toimenpiteet menettelyyn puuttumiseksi ja sen toistumisen estämiseksi.

Jos tilintarkastuksen kohde ei ryhdy 1 momentissa tarkoitettuihin toimiin eikä asia ole vähäinen, tilintarkastajan on tehtävä ilmoitus suomalaiselle viranomaiselle, joka on toimivaltainen tutkimaan kyseisten säännösten tai määräysten vastaisen menettelyn.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuun ilmoitukseen sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään salassa pidettävistä viranomaisen asiakirjoista.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos epäily on sellainen, että tilintarkastajan tulee tehdä siitä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetun lain (503/2008) mukainen ilmoitus. (HE 212/2014.)

Salassapitovelvollisuuden osalta tilintarkastuslain 26 §:än tulisi muutos, jonka mukaan tilintarkastajan tulisi ilmoittaa säännösten tai määräysten vastainen menettely tai sitä koskevan epäilyn ilmeneminen viranomaiselle ilman, että salassapitovelvollisuus sellaisessa tapauksessa sitoisi tilintarkastajaa (HE 212/2014).

Vahingonkorvausvelvollisuudesta säädetään tilintarkastuslain 51 §:ssä. Hallituksen esittämässä ehdotuksessa vahinkorvausvelvollisuutta koskevaan pykälään tulisi lisäys ensimmäiseen momenttiin. Lisäys koskisi vahingonkorvausvelvollisuutta ainoastaan siinä tapauksessa, jos tilintarkastaja on antanut tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta virheellisiä tietoja ja on aiheuttanut taloudellista vahinkoa, tilintarkastaja olisi velvollinen korvaamaan aiheutetun vahingon. (HE 212/2014.)

4 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmän valintaa ohjaa useimmiten se, minkälaista tietoa etsitään ja keneltä tai mistä tietoa etsitään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 179). Tieteellisessä tutkimuksessa pyritään ratkaisemaan ongelmia ja selvittämään tutkimuskohteen lainalaisuuksia ja toimintaperiaatteita. Tutkimus on luova prosessi, joka voi olla teoreettista tai empiiristä tutkimusta. Teoreettisessa kirjoituspöytätyössä voidaan hyödyntää valmiina olevaa tietomateriaalia. Empiirinen eli havainnoiva tutkimus puolestaan perustuu teoreettisen tutkimuksen perusteella kehitettyihin menetelmiin. Tutkimuksessa voidaan testata, toteutuuko jokin hypoteesi eli oletamus käytännössä. Tutkimusongelmana voi olla myös ilmiön tai käyttäytymisen syiden selvittäminen tai ratkaisun löytäminen siihen, miten jokin asia voitaisiin toteuttaa. Tutkimuksen tavoitteena on saada vastaus tutkimusongelmasta johdettuihin kysymyksiin. Tämä opinnäytetyö on toteutettu empiirisenä tutkimuksena, jonka alaisuuteen kuuluu kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus ja kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. (Heikkilä 2001, 13.)

Kvalitatiivinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkimuskohdetta ja selittämään sen käyttäytymisen ja päätösten syitä. Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla selvitetään lukumääriin ja prosentiosuuksiin liittyviä kysymyksiä sekä eri asioiden välisiä riippuvuuksia tai tutkittavassa ilmiössä tapahtuneita muutoksia. Laadullinen tutkimus eroaa määrällisestä tutkimuksesta myös siten, että aineistoa kerätään vähemmän strukturoidusti kuin määrällisessä tutkimuksessa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto on yleensä tekstimuodossa. Selvää rajaa kuitenkin näiden kahden aineistonkeruutavan välillä ei voida tehdä. (Heikkilä 2001, 16-17.)

Kvalitatiivinen tutkimus rajoittuu yleensä pieneen määrään tapauksia, mutta tulokset pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti. Näytteet kootaan harkinnanvaraisesti, eikä tarkoituksena ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin. Kvalitatiivista tutkimusta voidaan käyttää esimerkiksi markkinoinnissa tai arvojen, asenteiden, tarpeiden tai odotusten selvittämiseksi, mutta se sopii hyvin myös toiminnan kehittämiseen ja vaihtoehtojen etsimiseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään lomakehaastatteluilla, avoimilla keskustelun omaisilla haastatteluilla, teemahaastatteluilla ja ryhmähaastatteluilla. (Heikkilä 2001, 16-17.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään löytämään ja paljastamaan tosiasioita, ei niinkään todentamaan jo olemassa olevia (totuus)väittämiä (Hirsjärvi ym. 2007, 157).

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi on valittu kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä. Tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti se, että tutkimustyön kannalta oli olennaisempaa saada laadullisia kuin määrällisiä vastauksia. Tavoitteena oli tutkia lakieh-

dotuksen kannatusta tilintarkastajien keskuudessa sekä lakiesityksen mahdollisia vaikutuksia. Opinnäytetyön kannalta oli tärkeää antaa haastateltavalle mahdollisuus omin sanoin kertoa ajatukset ilmiantovelvollisuudesta. Tärkeää oli myös kerätä erilaisia mielipiteitä ja kokemuksia sekä saada mahdollisimman kattavat perustelut vastauksiin. Tutkimustyön kannalta olennaista oli keskittyä vastausten laatuun ja analysoida vastaukset mahdollisimman tarkasti. Vastausten määrällä ei näin ollen ollut merkitystä.

4.1 Aineiston keräysmenetelmä

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu on ollut aineiston keruun päämenetelmä. Haastattelun etuna on se, että aineiston keruuta voidaan säädellä joustavasti tilanne huomioon ottaen ja samalla vastaajia myötäillen. Haastattelun etuna on myös se, että haastattelijat voi pyytää tarvittaessa perusteluja esitetyille mielipiteille. Haastattelu voidaan valita myös silloin, jos tutkijan on vaikea etukäteen tietää vastausten suuntaa tai jos ennalta on tiedossa, että tutkimuksen aihe tuottaa vastauksia monitahoisesti. Haastateltavat on helppo tavoittaa myöhemminkin, mikäli aineistoa halutaan täydentää. Tätä seikkaa voidaan pitää myös haastattelun etuna. Haastattelun monet seikat, joita pidetään haastattelun hyvinä puolina, sisältävät myös ongelmia. Haastattelu on erittäin aikaa vievää. Se vaatii huolellista suunnittelua ja kouluttautumista haastattelijan rooliin ja tehtäviin, mikä vie aikaa. (Hirsjärvi ym. 2007, 200-201.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään useimmiten avoimia kysymyksiä, jotka ovat tarkoituksenmukaisia silloin, kun vaihtoehtoja ei etukäteen tunneta tarkkaan. Avoimille kysymyksille on kuitenkin tyypillistä, että ne ovat työläitä käsitellä. Ne myös usein houkuttelevat vastaamatta jättämiseen. Lisäksi sanallisten vastausten luokittelu voi olla vaikeaa. Avoimien kysymysten avulla voidaan kuitenkin saada vastauksia, joita ei välttämättä etukäteen olisi huomattu. (Heikkilä 2001, 49.)

Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin sähköpostitse haastattelulomakkeella, johon oli laadittu avoimia kysymyksiä, jotta vastaajat saivat jäsentää vastauksiaan omaehtoisesti. Näin varmistuttiin siitä, ettei vastauksista jää mitään olennaista pois, ja että vastauksista voisi tulla esiin yllättäviäkin mielipiteitä. Tarkoituksena oli selvittää, mitä tilintarkastajat ajattelevat ja suhtautuvat ilmiantovelvollisuuteen. Tämän perusteella avoimet kysymykset tuntuivat sopivalta vaihtoehdolta. Tutkimuksen haastattelulomake on esitetty liitteessä 1.

Tutkimus tehtiin keväällä 2015. Aineiston keräys sähköpostitse tuntui luonnolliselta sen helppouden ja rajallisen ajan vuoksi. Sähköpostin avulla oli mahdollista tavoittaa useampia tilintarkastajia, kun muuten se ei välttämättä olisi ollut mahdollista pitkien välimatkojen vuoksi. Lisäksi sähköpostitse toteutettu haastattelu oli vaivatonta myös haastateltavalle,

koska siihen pystyi vastata hänelle sopivana aikana. Tiedossa kuitenkin oli, ettei sähköpostitse lähetetyllä lomakkeella välttämättä saavuteta toivottua tulosta, koska kevät on kiireistä aikaa tilintarkastajille. Vaikka aineiston määrä oli pieni, ei se kuitenkaan muodostunut ongelmaksi. Henkilökohtainen haastattelu olisi ollut tämän työn kannalta paras aineiston keruumenetelmä, koska siinä haastateltava olisi voinut selventää ja syventää vastauksia. Henkilökohtainen haastattelu olisi kuitenkin vienyt aikaa sekä haastattelijalta että haastateltavalta, joten tämä mahdollisuus oli suljettava pois aikataulullisista syistä.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kerätyn aineiston riittävyttä tarkastellaan saturaatio käsitteen avulla. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkija kerää aineistoa siihen asti, kunnes hän ei enää saa tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Tutkija ei siis aineiston keruuta aloittaessaan tiedä, kuinka monta haastateltavaa hän aikoo ottaa mukaan tutkimukseensa. Aineisto on riittävä, kun haastatteluissa esiin nousevat asiat alkavat kertautua haastatteluissa. (Hirsjärvi ym. 2007, 177.) Opinnäytetyön aineisto saturoitui osittain. Aineistosta nousi esiin myös sellaista tietoa ja kokemuksia, jotka erosivat koko muusta aineistosta.

4.2 Kyselyn suoritustapa ja toteutus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa rajoitutaan yleensä pieneen määrään tapauksia, jotka analysoidaan mahdollisimman tarkasti (Heikkilä 2001, 16). Oletuksena oli, että haastateltavilta saadut vastaukset ovat poikkeavat toisistaan.

Haastattelukysymykset lähetettiin satunnaisesti valituille tilintarkastajille sähköpostitse. Haastateltavien yhteystiedot löytyivät internetistä googlettamalla. Tutkimukseen valittujen edellytyksenä oli, että tilintarkastajat olivat joko KHT-, HTM- tai JHTT- tilintarkastajia, jotta haastateltavien riittävästä tilintarkastuskokemuksesta voitiin varmistua. Alueellisten näkemyserojen välttämiseksi haastatteluun valittiin tilintarkastajia eri puolilta Suomea, joten vastaajien maantieteellisellä sijainnilla ei ollut tähän tutkimukseen lainkaan merkitystä.

Haastattelulomake koostui kuudesta avoimesta kysymyksestä. Haastattelulomakkeessa painotettiin, että tärkeintä on tilintarkastajan oma näkemys asiasta, eikä tarkoituksena ole arvioida vastaajan tietämystä. Lomake lähetettiin tilintarkastajille sähköpostitse viikolla 14 ja vastausaikaa oli noin viikko. Valitulla aineiston keruumenetelmällä ei kuitenkaan saavutettu toivottua tulosta, joten vastausaikaa pidennettiin. Aineiston keruumenetelmää muutettiin lisäksi siten, että tilintarkastajiin oltiin yhteydessä puhelimitse, jossa sovittiin alustavasti haastattelulomakkeen lähettämisestä sähköpostitse. Puhelujen perusteella kymmenen tilintarkastajaa lupasi vastata, mutta vain seitsemän tilintarkastajaa lopulta palautti haastatteluvastauksensa. Haastatteluvastausten määrä oli varsin pieni, mutta pyrkimyks-

senä oli analysoida vastauksia mahdollisimman tarkasti, joten vastausten määrällä ei niinkään ollut olennaista merkitystä.

5 Tutkimustulokset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia lakiehdotuksen kannatusta tilintarkastajien keskuudessa sekä tutkia lakiesityksen mahdollisia vaikutuksia. Aineistoa tutkimuksesta syntyi kaikkiaan noin 16 sivua. Tulokset analysoitiin saatujen vastausten perusteella ja aineisto luokiteltiin kysymyksittäin. Esimerkiksi ensimmäisen kysymyksen alle koottiin kaikkien vastaajien antamat haastatteluvastaukset kysymyksestä yksi jne. Aineisto koostui haastatteluvastauksista ja tutkijan omista muistiinpanoista. Aineisto analysoitiin lukemalla vastaukset useaan kertaan läpi ja alleviivaamalla kaikki tärkeimmät asiat, jotta saatiin mahdollisimman hyvä kokonaiskäsitelmä saaduista vastauksista. Suorien lainauksien avulla tässä osiossa on pyritty havainnollistamaan tutkimusaineistoa. Sitaattien tarkoituksena on saada tilintarkastajien näkemykset ilmi antovelvollisuudesta paremmin esille. Aikataulullisista syistä johtuen haastattelulomake tehtiin ennen teoria-aineistoon tarkkaa perehtymistä.

5.1 Haastattelun tulokset

Ensimmäinen haastattelukysymys koski havaintoja tilintarkastajan työssä säännösten tai määräysten vastaisesta toiminnasta. Minkälaista säännösten tai määräysten vastaista toimintaa tilintarkastajat olivat havainneet ja mitä tilintarkastajat olivat asialle tehneet, esimerkiksi olivatko he ilmoittaneet jonnekin, keskustelleet asiakkaan kanssa tai reagoineet asiaan jotenkin muuten. Haastatteluissa esiin tulleiden kokemusten perusteella vastaukset voidaan karkeasti jakaa kahteen eri luokkaan. Kaksi vastaajista ei ollut havainnut mitään merkittävää tai lähinnä ainoastaan tiedon puutteesta johtuvia pieniä virheitä. Asia oli yleensä korjattu ja siitä oli annettu ohjausta tulevaa toimintaa varten. Muut vastaajat olivat havainneet säännösten tai määräysten vastaista toimintaa usein. Tarkastusten yhteydessä oli usein tullut esille tilanteita, joissa kaikki toiminta ei kaikilta osin ole ollut voimassa olevien säännösten mukaista. Tilintarkastuksessa on kuitenkin keskeistä se, että onko tällainen virhe tai puute olennainen ja onko virheen tai puutteen vaikutus sellainen, että se aiheuttaa olennaisen virheen tilinpäätökseen eli tilinpäätös ei anna oikeaa ja riittävää kuvaa. Käytännössä havainnoista oli raportoitu vastuuhenkilölle jo tarkastuksen yhteydessä suullisesti ja tarvittaessa hänen esimiehelleen tai esimiesasemassa olevalle kollegiaaliselle elimelle. Asian luonteesta riippuen monesti suullinen raportointi oli riittänyt, mutta havaintoja oli voitu raportoida kirjallisesti esimerkiksi tarkastuksen yhteenvetoraportissa. Mikäli asian tai havainnon taustalla oli ollut merkittävä väärinkäyttö, joka oli vaatinut esim. jonkin henkilön toimivallan rajoittamista, tapahtui raportointi henkilölle tai toimielimelle, jolla oli mahdollisuus ja oikeus ryhtyä asian vaatimiin toimenpiteisiin.

Joissakin tapauksissa virheet olivat johtuneet joko tahallisuudesta tai tahattomuudesta, esimerkiksi tietämättömyydestä. Varsinaisia tahallisia säännösten tai määräysten vastaisia toimia kuitenkin oli tullut vastaan suhteellisen harvoin. Tahattomia sitäkin enemmän ja siksi tilintarkastuksella on yhteisöjen vastuuhenkilöiden ja omistajien kannalta hyvinkin suuri merkitys. Tahattomissa tilanteissa asiasta oli keskusteltu asiakkaan tai johtoryhmän kanssa. Yhdestä vastauksesta kävi ilmi, että asunto-osaakeyhtiön isännöitsijä oli toiminut ilman hallituksen päätöstä valitessaan urakoitsijan taloyhtiön korjauksiin. Myös isännöinnin veloitukset olivat olleet sopimuksen vastaisia. Näistä oli annettu tilintarkastuspöytäkirja yhtiökokoukselle. Erään tilintarkastajan kokemus säännösten tai määräysten vastaisuudesta oli sellainen, että yhdistyksen työntekijä oli käyttänyt väärin yhdistyksen varoja, maksattanut yhdistyksellä yksityisiä menojaan. Asiasta oli raportoitu hallitukselle, joka ryhtyi toimenpiteisiin asiassa. Tilintarkastajien vastausten perusteella yleisin havainto säännösten tai määräysten vastaisesta toiminnasta oli tilinpäätöksessä olevat numeeriset virheet, tilinpäätös ei anna oikeaa ja riittävää kuvaa sekä kirjanpitolain vastaisuus ja samalla myös osakeyhtiölain vastaisuus. Näistä oli raportoitu yrityksen johdolle. Myös tilintekijän/tilintoimiston kanssa olennaiset virheet oikean ja riittävän kuvan kannalta oli pyydetty korjaamaan ja kerrottu, millainen on tilintarkastuskertomus, jos tilinpäätöstä ei korjata. Mikäli tästä huolimatta sitä ei oltu korjattu, oli annettu mukautettu kertomus, jossa oli myös huomautus hallitukselle sekä tilintarkastuspöytäkirja. Jos tilinpäätös oli valmistunut myöhässä, ei asiassa oltu ryhdytty toimenpiteisiin, jos ylitys oli kohtalainen. Vastaajien kohdalle ei ollut sattunut tapauksia, joissa tilinpäätöstä ei oltu lähetetty PRH:lle, ajoissa tai ollenkaan, mutta johdolle olisi annettu kehoitus parantaa rutiinia, jos tällaista olisi tapahtunut. Säännösten tai määräysten vastaista toimintaa oli havaittu myös hallintoasioissa. Niissä oli ollut puutteita. Yhtiöjärjestystä ei oltu noudatettu (hallitusjäsenet, tms) ja johdolle oli annettu kehoitus korjata puute. Tämä ei kuitenkaan ollut johtanut muuhun.

Tilintarkastajille tehdyssä haastattelussa toinen haastattelukysymys koski mielikuvaa, mikä tulee sanasta ilmiantovelvollisuus. Vastaukset olivat melko samanlaisia. Ilmiantovelvollisuudesta tuli mielikuva, että omistaja on toiminut epärehellisesti, eikä ole hoitanut viranomaismääräyksiä. Keskusteluista huolimatta asiakas ei korjaa tilannetta. Rikollisesta menettelystä tulisi ilmoittaa viranomaisille. Ilmoittaminen viranomaisille ei kuulu kuitenkaan tilintarkastajan tehtäväksi. Tätä perusteltiin sillä, että tilintarkastaja on osakkeenomistajien valitsema ja tehtävään liittyy vahva luottamus. Tilintarkastajat olivat sitä mieltä, että ilmiantovelvollisuus antaa melko kielteisen mielikuvan asiasta ja sanalla on negatiivinen sävy, kun se yhdistetään tilintarkastajan työhön. Yksi vastaajista käytti ilmaisua ”isovelii käyttää yrityksiä” ja ”Whistleblower, tilintarkastajasta tehdään ilmiantaja”. Yksi vastaajista kannatti pitäytymistä siinä, että tilintarkastaja raportoisi tilintarkastuspöytäkirjassa ja/tai tilintarkastuskertomuksessa vastuuvälillisille ja tilinpäätöksen käyttäjille. Rahanpesuilmoitukset

olivat asia erikseen, mutta laaja rikosten ilmiantovelvollisuus on hyvin monimutkainen asia.

Kaikki vastaajat olivat kuulleet lakiehdotuksesta, joka olisi tuonut velvollisuuden tilintarkastajalle ilmoittaa tilintarkastuksen aikana ilmenneistä säännösten tai määräysten vastaisuuksista. Yksi vastaajista lisäksi täydensi vastaustaan siten, että hän oli ”lobannut” kansanedustajia ja talousvaliokunnan jäseniä asiaa vastaan ja kehottanut myös KHT-yhdistystä tekemään samoin. Lobbaustyötään varten hän oli laatinut asiasta laajasti aineistoa. Hänen mukaan lakiehdotus oli vain yhden pykälän muutos nykyiseen tilintarkastuslakiin. Eräs toinen vastaaja täydensi vastaustaan siten, että onneksi lakiehdotus ei toteutunut. Vastauksista oli tulkittavissa, että jokainen haastatettava tilintarkastaja vastusti lakiehdotusta, joka olisi tuonut velvollisuuden tilintarkastajalle ilmoittaa tilintarkastuksen aikana ilmenneistä säännösten tai määräysten vastaisuuksista.

Neljäs haastattelukysymys koski tilintarkastajien ilmiantovelvollisuuden tuomia mahdollisia vaikutuksia. Vastausten perusteella voidaan todeta, että ilmiantovelvollisuus lisäisi tilintarkastajan vastuuta ja tilintarkastuksen dokumentointia. Neljä vastaajista oli sitä mieltä, että suhde tilintarkastajan ja asiakkaan välillä voisi ratkaisevasti muuttua. Myös avoimuus karsisi ja tilintarkastaja voisi menettää luottamuksen. Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että tilintarkastajien työmäärä mahdollisesti lisääntyisi ja todennäköisesti tilintarkastuspalkkiot myös nousisivat sen myötä. Lisäksi tilintarkastuksen luonne olisi muuttunut ilmiantovelvollisuuden myötä ”vanhan ajan verotarkastuksen omaiseksi”. Haastatteluvastauksista kävi ilmi, että tilintarkastajilla on hyvin monenlaisia näkökulmia liittyen ilmiantovelvollisuuden tuomiin mahdollisiin vaikutuksiin. Eräs tilintarkastaja kommentoi ilmiantovelvollisuuden tuomia mahdollisia vaikutuksia seuraavasti:

Tilintarkastajille asetetaan liian suuria vaatimuksia, joiden täyttäminen voi olla vaikeaa, koska on huomioitava, että tilintarkastaja ei ole rikosoikeudellisten asioiden erityisasiantuntija eikä voi ollakaan. On olemassa riski, että ilmoituksia tulisi siinä määrin, että niitä ei voida tutkia. Tälläkin hetkellä rikostutkijoilla on pöydät täynnä esitutkinta-aineistoja. Näissä saattaisi helposti tulla myös isolta osin aiheettomia tutkinta-asioita juuri siksi, että tilintarkastajalla ei välttämättä ole eikä häneltä voida vaatia osaamista rikosoikeudellisissa asioissa. Nyt kun pienimmät yhteisöt ovat vapautettu ja tilintarkastusvelvollisuudesta ja he voivat vapaaehtoisesti tilintarkastajan kuitenkin valita (kuten moni yhteisö tekee), on oletettavaa että moni vapaaehtoisesti tarkastuttanut jättää tarkastuttamatta. Miksi siis maksaisin vapaaehtoisesti siitä, että vuosittain asettaisin yhteisöni toiminnat eräänlaiseen yksityiseen esitutkintaan, joka voi ihan väärinymmärryksistäkin johtuen johtaa rikostutkintaan ja ylimää räisiin selvittelyihin.

Eräs toinen tilintarkastaja pohti mahdollisia vaikutuksia näin:

Esitetty lisäys tilintarkastuslakiin (13a §) pyrkimyksenä torjua harmaata taloutta on varmaan hyvä. Kuitenkin ilmiantovelvollisuuden sisällyttäminen lakiin aiheuttaa ongelmia mm. lakisääteisen tilintarkastuksen rajojen ja laajuuden määrittelyllä – eli olisiko tämä ns. lisätyö vai osa lakisääteistä tarkastusta? Entä mikä on yhteisön oman johdon velvollisuus tässä ilmiantoasiassa – vai voiko ajatella niin, että velvollisuus on vain tilintarkastajalla?

Viidennellä haastattelukysymyksellä haluttiin selvittää, miten lakimuutos olisi voinut vaikuttaa tilintarkastajan työhön. Kolme tilintarkastajista oli sitä mieltä, että lakimuutos lisäisi tilintarkastajan työmäärää. Yksikin merkittävä asia lisäisi tilintarkastajan dokumentointia ja huomioitavaa. Lisäksi tilintarkastajan oma oikeusturva voisi olla vaarassa. Lakimuutos vaikeuttaisi todennäköisesti tilintarkastajan yhteistyötä asiakkaan kanssa. Yksi vastaajista kommentoi seuraavasti:

Tehtävän luonne muuttuis, vastuurajat olisivat epäselvät. Virheestä kun pitäisi ilmoittaa, toisaalta yhtiölle ei saa aiheuttaa vahinkoa. Laittoman toiminnan tunnistamien sinällään vaatii laaja-alaista juridiikan tuntemusta. Mikä on laitonta, mikä ei? Missä raja kulkee. Voi olla että näitä töitä en haluaisi tehdä.

Eräs toinen tilintarkastaja vastasi näin:

Harkitsin lopettamista jos ja kun pykälä tulee voimaan. Tilintarkastaja on ensisijaisesti neuvoja virheiden sattuessa eteen. Niin minäkin. Tilintarkastajalta puuttuu ”ilmiantajan geenit” – itseltänikin. Työssä olisi jatkuvia eettisiä ristiriitoja: Vaitiolovelvollisuuteni estäisi kertomasta eteenpäin asioita – vaikka lain mukaan pitäisi. Mun pitää olla kuin japanilaiset apinat kun en ole tilintarkastamassa (”en näe, en kuule, en kysele”. Koska vain havainnoista itse työssä piti ilmoittaa...)

Julkisella sektorilla, lähinnä JHTT-tehtävissä toimiva tilintarkastaja uskoi, että lakimuutoksella nykyisen voimassa olevan tilintarkastuslain aikana ei olisi juurikaan merkitystä, koska tilintarkastuslaki ei suoraan koske JHTT-tarkastajia.

Viimeinen haastattelukysymys koski vaikutuksia, mitä lakiesitys ilmiantovelvollisuudesta aiheuttaisi, jos se astuisi voimaan. Haastattelussa annettiin suuntaa antavia esimerkkejä lakiesityksen tuomista vaikutuksista. Nämä esimerkit mahdollisista vaikutuksista olivat taloudelliset, yhteiskunnalliset ja viranomaisten toimintaan liittyvät vaikutukset. Viimeisen haastattelukysymyksen kohdalla tilintarkastajalle annettiin mahdollisuus myös itse kertoa

lakimuutoksen tuomista vaikutuksista, jotta asiasta voisi tulla esiin myös sellaisia vaikutuksia, jotka haastattelijalta on jäänyt huomioimatta.

Taloudellisista vaikutuksista nousi esille tilintarkastukseen käytettävän ajan kasvaminen, jonka lakimuutos aiheuttaisi. Näin ollen se aiheuttaisi lisääntyviä kustannuksia, koska tarkastustyön määrää täytyisi lisätä. Ilmiantovelvollisuus voisi aiheuttaa lisäksi vahinkoa liiketoiminnalle. Yksi tilintarkastaja täydensi vastaustaan vielä siten, että tilintarkastuksien kustannus nousisi, vaikka hyöty kanavoituu suoraan yhteiskunnalle, ei tarkastuslaskun maksavalle yhteisölle. Eräs toinen tilintarkastaja oli sitä mieltä, että vastaavanlainen pykälä tulee, koska se on EU-asetuksessa, joka kohdistuu vain yleisen edun yrityksiin ja kohdistus on huomattavasti suppeampi ja täsmällisempi kuin tässä lakiesityksessä. Hänen mukaan ilmiantovelvollisuus voisi jopa edistää tilintarkastusalan menestymistä, koska lakisääteistä tilintarkastusta ei voisi enää lain voimaan tulon jälkeen vähentää, ainoastaan lisätä nyt vapautettuihin yrityksiin. Hän täydensi vielä vastaustaan siten, että lain voimaan tulo voisi vähentää valtion menoja, kun tarkastustoiminta on ”ulkoistettu”: työn tekee tilintarkastaja ja laskun maksaa yritykset.

Ilmiantovelvollisuuden sisällyttäminen osaksi tilintarkastajan tehtävää aiheuttaisi myös yhteiskunnallisia vaikutuksia. Vastaukset olivat hyvin erilaisia. Yhteiskunnallisista vaikutuksista nousi esille muun muassa seuraavanlaisia seikkoja:

- Säännösten vastainen toiminta vaikeutuisi eli lakimuutos voisi auttaa harmaan talouden kitkemisessä.
- Tilintarkastajan ja asiakkaan välinen luottamussuhde kärsii
- Tilintarkastajat eivät ole poliiseja, on vedettävä raja siihen, mistä kaikesta pitäisi ilmoittaa
- Miten ilmiantovelvollisuutta kontrolloidaan ja valvotaan niissä yhteisöissä (pienissä), jotka eivät kuulu tilintarkastusvelvollisuuden piiriin? Entä toimivan johdon vastuu?
- Lakisääteisen tilintarkastuksen luonne muuttuu viranomaistoimitukseksi
- Tilintarkastajatyön vetovoima, arvostus vähenee - pula tilintarkastajista
- Haittaisi yritystoimintaa, lopulta vahinkoa työllisyydelle ja yhteiskunnalle
- Tilintarkastusten väheneminen

Yksi vastaajista kommentoi yhteiskunnallisia vastauksia näin:

Yhteiskunta ei mitenkään tue tilintarkastusta instituutiona. Tämä siis vain lisäisi hallinnollista taakkaa yrityksille. Jos ja kun nykyisin tunnutaan tilintarkastusta pidettävän hallinnollisena taakkana, niin ei tämä ainakaan asiaa helpottaisi.

Viranomaisten toimintaan liittyviä vaikutuksia tilintarkastajat olivat kommentoineet niukasti. Yksi tilintarkastaja pohti asiaa seuraavasti:

Ilmiantovelvollisuuden osalta mielestäni erittäin mielenkiintoinen kysymys on se että kuka tai mikä viranomainen valvoo ilmiantovelvollisuuden toteutumista – ja jos asiassa on jonkinlainen sanktio niin kuka/mikä viranomainen niistä päättää?

Eräs toinen tilintarkastaja oli sitä mieltä, että ilmiantovelvollisuus tuottaa liikaa aineistoa esituskintaan, johon kuitenkin viranomaisilla ei ole resursseja. Tilintarkastaja tekisi lakimuu-
toksen tullessa voimaan ilmoituksia ehkä herkemmin oikeusturvansa vuoksi eli sysäisi epäilyttävät asiat viranomaiselle jatkotutkittavaksi mielummin kuin jättäisi ilmoittamatta ja ottaisi riskin itselleen. Eräs toinen tilintarkastaja kommentoi viranomaisten toimintaan liittyviä vaikutuksia seuraavasti:

Oman valvontaorganisaation ja sen työn siirto muihin kuin lakisääteisen tilintarkastuksen kohteisiin/yrityksiin ja herännyt kiinnostus tilintarkastustoimintaan; tilintarkastajien valvontaan ”sekaantuminen” sekä tilintarkastajien raportoinnin seuranta: ”Hyvien ja huonojen ilmiäntajien seuranta”.

Tilintarkastajat näkivät ilmiantovelvollisuuden aiheuttavan myös seuraavanlaisia vaikutuksia:

Voisi synnyttää usein aiheetonta epäluuloa tilintarkastajan ja asiakkaan välille, kun yritykset pääosin toimivat säännösten mukaisesti.

Kestäisikö Suomi kansainvälistä vertailua? Tällainen velvollisuus on jo olemassa monessa maassa, mm Ruotsissa mutta huomattavasti selkeämpänä ja suppeampana.

Voiko ilmiantovelvollisuuden laiminlyönti tai huomioimatta jättäminen aiheuttaa vahingonkorvausvelvollisuuden tilintarkastajalle?

Luottamus tilintarkastajaan vaarantuisi. Työstä tulisi ”rikostutkintaa”.

5.2 Tulosten yhteenveto

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli saada vastaus tutkimusongelmasta johdettuihin kysymyksiin. Pääkysymys oli

- Mikä on tilintarkastajien näkemys esitetystä lakiehdotuksesta liittyen ilmiantovelvollisuuteen?

Seuraavilla alakysymyksillä tarkennettiin pääkysymystä:

- Miten ilmiantovelvollisuus vaikuttaisi tilintarkastajien työhön?
- Miten tilintarkastajat suhtautuvat ilmiantovelvollisuuteen?

Lakiehdotuksella tavoiteltiin harmaan talouden ja lainvastaisen toiminnan torjumista sekä terveen kilpailun edistämistä. Yleisesti ottaen tilintarkastajat näkevät esitetyn lakiehdotuksen ilmiantovelvollisuudesta melko kielteisenä asiana ja sanalla ”ilmiantovelvollisuus” on negatiivinen sävy, kun se yhdistetään tilintarkastajan työhön. Tuloksista kävi ilmi, että tilintarkastajat vastustavat velvoitetta, joka toisi heille ilmoitusvelvollisuuden tilintarkastuksen aikana ilmenneistä säännösten tai määräysten vastaisuuksista. Tilintarkastajan tehtävään ei kuulu ilmiantovelvollisuus. Tilintarkastaja on ensisijaisesti neuvonantaja, ei ilmiantaja. Lisäksi tilintarkastajan salassapitovelvollisuus estää kertomasta asioita. Näin ollen tilintarkastajat olisivat ristiriidassa ammattieettisesti, koska lakimuutos velvoittaisi ilmiantamaan. Tilintarkastajat eivät myöskään ole rikosoikeudellisen alan asiantuntijoita, eikä heiltä voida sellaista vaatia, joten lakimuutoksella asetettaisiin liian suuria vaatimuksia tilintarkastajille.

Esitetyllä lakiehdotuksella tulisi olemaan kauaskantoiset seuraukset liittyen tilintarkastajan työhön. Suhde tilintarkastajan ja asiakkaan välillä muuttuisi ratkaisevasti ja näin ollen myös koko tilintarkastuksen luonne tulisi muuttumaan. Lakimuutos vaarantaisi tilintarkastajan salassapitovelvollisuutta, jonka on tarkoitus turvata tilintarkastuksen luottamuksellisuutta. Salassapitovelvollisuus ja luottamuksellisuus ovat tärkeitä sekä asiakkaalle että tilintarkastajalle. On varsin selvää, että ilmiantovelvollisuus tulisi muuttamaan asiakkaan ja tilintarkastajan välistä suhdetta. Myös asioitaan oikein hoitava asiakas tulisi lakimuutoksen jälkeen olemaan pidättyväinen tietäessään tilintarkastajan ilmoitusvelvollisuudesta ja oikeudesta rikkoa salassapitovelvollisuutta ilman seuraamuksia. Voi olla, että lakiesitys tulisi suosimaan niitä tilintarkastajia, jotka eivät ole tarkkoja työssään. Esimerkiksi niitä, jotka eivät noudata tilintarkastusstandardien vaatimaa tilintarkastajien laajaa velvollisuutta kommunikoida yhteisön kanssa. Ilmiantovelvollisuus tulisi lisäämään myös tilintarkastajan vastuuta. Tilintarkastajan tarkastus ja raportointi tulisivat lakiesityksen myötä lisääntymään huomattavasti. Lakiesityksessä on epäselvää se, olisiko ilmiantovelvollisuus ns. lisätyö vai osa lakisääteistä tilintarkastusta. Työn määrän lisääntyessä myös tilintarkastuspalkkiot tulisivat nousemaan.

Tilintarkastajat suhtautuvat ilmiantovelvollisuuteen kielteisesti. He vastustavat heille suunnattua lakiehdotusta ilmoittaa havaitsemistaan säännösten ja määräysten vastaisuuksista. Lakiesityksellä oli tarkoitus määritellä tilintarkastajan tehtävää siten, että tilintarkastajalla olisi velvollisuus ilmoittaa tarkastuksen kohteena olevalle yhteisölle tai säätiölle tilintarkastuksessa ilmenevästä säännösten tai määräysten vastaisesta menettelystä. Tilintarkasta-

jalla olisi velvollisuus ilmoittaa moitittavasta menettelystä viranomaiselle, mikäli yhteisö tai säätiö ei kehoituksesta huolimatta ryhtyisi asiaa korjaaviin toimenpiteisiin. Ilmoittaminen viranomaisille ei kuitenkaan kuulu tilintarkastajan tehtäväksi. Tilintarkastajat kannattavat pitäytymistä siinä, että tilintarkastajat raportoivat tilintarkastuskertomuksessa vastuuvollisille ja tilinpäätöksen käyttäjille. Nykyisen lain mukaan tilintarkastajalla on riittävä tarkastus- ja raportointivelvollisuus. Tilintarkastuskertomus sisältää tiedon siitä, jos tilinpäätös ei ole lainsäädännön mukainen. Tilintarkastuskertomus on julkinen asiakirja. Näin ollen se on myös viranomaisten saatavilla ja sen mukaan he voivat arvioida mahdollisten toimenpiteiden tarpeellisuutta. Ilmiantovelvollisuus herättää myös useita kysymyksiä. Voiko ilmiantovelvollisuuden laiminlyönti tai huomioimatta jättäminen aiheuttaa vahingonkorvausvelvollisuuden tilintarkastajalle? Kuka tai mikä viranomainen valvoo ilmiantovelvollisuuden toteutumista? Kuka tai mikä viranomainen päättää sanktioista? Jos lakiesitys toteutuisi, tilintarkastaja tekisi ilmoituksia ehkä herkemmin oman oikeusturvansa vuoksi ja sysäisi epäilyttävät asiat viranomaiselle jatkotutkittavaksi mieluummin kuin jättäisi ilmoittamatta ja ottaisi riskin itselleen.

Kansainvälinen tilintarkastusstandardi 240 sisältää ohjeistuksen tilintarkastajan velvollisuudesta ottaa väärinkäytökset huomioon tilintarkastuksessa ja hyvä tilintarkastustapa edellyttää, että lakisääteisessä tilintarkastuksessa on noudatettava kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. Näin ollen ilmiantovelvollisuus on jo sisällytetty ISA-standardiin. Tilintarkastajien suhtautuminen lakiesitykseen ilmiantovelvollisuudesta on myös kielteistä tästä syystä, että lakiesitys ei toisi juurikaan muutosta nykyiseen tilintarkastuslakiin. Se olisi oikeastaan vain yhden pykälän muutos, 13a §:n lisäys nykyiseen tilintarkastuslakiin.

6 Pohdinta

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valittiin kvalitatiivinen tutkimus ja aineiston keräysmenetelmänä käytettiin haastattelumenetelmää. Tutkimusmenetelmän valinnassa otettiin huomioon se, että tutkimustyön kannalta oli olennaisempaa saada laadullisia kuin määrällisiä vastauksia. Tavoitteena oli tutkia lakiehdotuksen kannatusta tilintarkastajien keskuudessa sekä lakiesityksen mahdollisia vaikutuksia. Tutkimusmenetelmän valinta oli onnistunut ja haastatteluista saadut vastaukset oli helposti analysoitavissa, koska ne olivat valmiiksi tekstimuodossa. Vastaukset toivat paljon informaatiota, mikä oli tutkimustyön tavoitteena.

Haastattelulomake lähetettiin sähköpostitse tilintarkastajille keväällä 2015, mikä oli tutkimustyön kannalta jokseenkin huono aika, koska tilintarkastajilla on keväisin kiireitä. Vastauksia olisi tullut todennäköisesti enemmän, jos tutkimus olisi toteutettu jonakin muuna vuodenaikana.

6.1 Tutkimustulosten reliabiliteetti ja validiteetti

Tutkimuksessa pyritään välttämään virheitä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tämän vuoksi tehdyn tutkimuksen luotettavuutta pyritään arvioimaan erilaisien tutkimustapojen avulla. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Luotettavuutta mitataan kahdella käsitteellä: reliabiliteetti ja validiteetti. Nämä yhdessä muodostavat mittarin kokonaisluotettavuuden. (Heikkilä 2001, 185.)

Tutkimuksen reliabiliteetti on tulosten toistettavuutta. Reliabiliteetti tarkoittaa siis kykyä tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimus on reliaabeli, jos kaksi tutkijaa päätyy samanlaiseen tulokseen tai jos samaa henkilöä tutkitaan eri tutkimuskerroilla ja saadaan joka kerta sama tulos. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.)

Validiteetti tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä oli tarkoitus mitata (Hirsjärvi ym. 2007, 226). Kysely- ja haastattelututkimuksissa siihen vaikuttaa se, miten onnistuneita kysymykset ovat eli saadaanko niiden avulla ratkaisu tutkimusongelmaan. Sisäisen validiteetti tarkoittaa sitä, vastaavatko tulokset teoriaosassa esitettyjä käsitteitä. Ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan taas sitä, että myös muut tutkijat tulkitsevat kyseiset tutkimustulokset samalla tavoin. (Heikkilä 2001, 186.)

Tutkimusta voidaan pitää reliaabelina, koska haastatteluvastaukset olivat jo valmiiksi tekstimuodossa, mikä helpotti tutkimustulosten analysointia. Tutkimuksen toistettavuutta tukee

se, että haastateltavat olivat oman alansa ammattilaisia, joilla kaikilla oli hyvin vahva mielipide asiasta. Näin ollen jos heille esitettäisiin samat kysymykset myöhemmin, olisi vastaukset hyvin suurella todennäköisyydellä samanlaisia.

Tutkimusta voidaan pitää myös validina, koska haastattelukysymyksillä saatiin vastaukset tutkimusongelmiin ja tulokset vastasivat teoriaosuuteen. Kysymykset olivat helposti tulkitavissa, joten voidaan olettaa, että kaikki vastaajat tulkitsivat kysymykset oikein. Lähteitä työssä käytettiin kohtuullisen paljon ottaen huomioon tutkimuksen luonteen. Lähdekirjallisuutta aiheesta ei kuitenkaan ollut juurikaan saatavilla, mutta sen korvaa Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tilintarkastuslain muuttamisesta 212/2014, joka on internetistä kerätty aineisto ja näin ollen tutkimustyön luonteen ottaen huomioon ihan riittävä lähde. Teoriaosuus on tarpeeksi kattava. Tutkimus tehtiin sähköpostitse haastattelulomakkeella ja kaikkien vastaajien vastaukset kerättiin kysymyksittäin, josta ne olivat helposti analysoitavissa. Tämä vähensi käsittelyvirheiden mahdollisuutta.

6.2 Opinnäytetyön ja oman oppimisen arviointi

Tutkimustyön aihe oli haastava, mutta mielenkiintoinen. Aiheen tutkimus vahvisti omia ennakkokäsityksiä lakimuutoksesta ja selvensi lakiesityksen vaikutuksia. Opinnäytetyötä tehdessäni perehdyin Hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi tilintarkastuslain muuttamisesta 212/2014 ja tilintarkastuslakiin perusteellisesti. Opinnäytetyöprosessin jälkeen ymmärrän paremmin tilintarkastajien suhtautumista ilmiantovelvollisuuteen ja heidän näkemyksiään asiasta.

Opinnäytetyön kirjoittaminen eteni sutjakkaasti jo siitäkin syystä, että aika oli rajallinen. Tutkimustyön aiheen mielenkiintoisuuden vuoksi kirjoitustyö ei missään vaiheessa tuntunut työltä.

Opinnäytetyö toteutettiin kokonaan kevään 2015 aikana. Suurimmaksi ongelmaksi osoitautui tutkimuksen toteutuksen ajankohta ja haastateltavien tavoittaminen. Vastaajia olisi ehkä ollut enemmän, jos tutkimus olisi toteutettu jonakin muuna vuodenaikana.

Mielestäni tutkimustyön teoreettinen viitekehys tukee tutkimuksen aihetta hyvin. Uskon että, opinnäytetyön avulla aiheeseen voivat perehtyä myös henkilöt, jotka eivät aiheesta tiedä juuri mitään. Työ on ymmärrettävällä tavalla ja selkeästi kirjoitettu. Tutkimustyössä on onnistuttu löytämään vastaukset esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Lähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tilintarkastuslain muuttamisesta 212/2014. Luettavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140212#idp1388976> Luettu 21.3.2015

Halonen, K. & Steiner, M-J. 2009. Tilintarkastusprosessi käytännössä. WSOYpro. Helsinki.

Heikkilä, T. 2001. Tilastollinen tutkimus. Oy Edita Ab. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Horsmanheimo, P. & Steiner, M-J. 2008. Tilintarkastus – Asiakkaan opas. 2. uudistettu painos. WSOYpro. Helsinki.

KHT-yhdistys. 2008. Tilintarkastusalan standardit ja suositukset. KHT-Media Oy. Helsinki.

KHT-yhdistys 2015. Toiminta. Eettiset säännöt. Luettavissa:

<http://www.suomentilintarkastajat.fi/toiminta/eettiset-saannot> Luettu 18.3.2015

Suomen tilintarkastajat 2015. Toiminta. Tilintarkastajan ilmoitusvelvollisuus säännösten ja määräysten vastaisuuksista. Luettavissa:

<http://www.suomentilintarkastajat.fi/toiminta/tilintarkastajan-ilmoitusvelvollisuus-saannosten-ja-maaraysten-vastaisuuksista> Luettu 17.3.2015

Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459

Tomperi, S. 2009. Tilintarkastus. Normeista käytäntöön. Edita Prima Oy. Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2015. Yritykset. Tilintarkastus. Tilintarkastajalle ilmoitusvelvollisuus säännösten vastaisesta menettelystä. Luettavissa:

[https://www.tem.fi/yritykset/tilintarkastus/tilintarkastajalle ilmoitusvelvollisuus saannosten vastaisesta menettelystä](https://www.tem.fi/yritykset/tilintarkastus/tilintarkastajalle_ilmoitusvelvollisuus_saannosten_vastaisesta_menettelysta) Luettu 25.3.2015

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

1. Oletteko työssänne havainneet säännösten tai määräysten vastaista toimintaa?
Jos kyllä, kertoisitteko lyhyesti minkälaista ja mitä olette asialle tehneet (ilmoittaneet jonnekin, keskustelleet asiakkaan kanssa, muuta...?)
2. Mitä Teille tulee mieleen sanasta ilmiantovelvollisuus?
3. Oletteko kuulleet lakiehdotuksesta, joka olisi tuonut velvollisuuden tilintarkastajalle ilmoittaa tilintarkastuksen aikana ilmenneistä säännösten tai määräysten vastaisuuksista?
4. Mitä vaikutuksia tilintarkastajien ilmiantovelvollisuudella voisi olla?
5. Miten lakimuutos olisi voinut vaikuttaa työhönne?
6. Jos lakimuutos tulisi, mitä vaikutuksia sillä voisi olla?
Esimerkiksi
-taloudellisia,
-yhteiskunnallisia tai
-liittyen viranomaisten toimintaan
-muuta?